БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1958 июнь 25 среда № 125 (4095)

Өртээ 20 коп.

Көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң чаа чурумунуң, өртектериниң болгаш негелделериниң дугайында СЭКП ТК-ның Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ажылдап кылганы база Н. С. Хрущевтүң илеткелинде тайылбырлаттынган саналдарны чүүлдүг деп көөр.

(СЭКП ТК-ның Пленумунуң июнь 18-те хүлээп алган доктаалымдан).

ЫЯАВЫЛА ДУЖААЛГАЛАРНЫ, МТС-ТЕРНИҢ АЖЫЛДААНЫ ДЭЭШ НАТУРА ТӨЛЕВИРИН ДҮЖҮРЕР ДУГАЙЫНДА, КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ПРОДУКТУЛАРЫН БЕЛЕТКЭЭРИНИҢ ЧАА ЧУРУМУНУҢ, ӨРТЕКТЕРИНИҢ БОЛГАШ НЕГЕЛДЕЛЕРИНИҢ ДУГАЙЫНДА

СЭКП ТК-ның Пленумунга 1958 чылдың июнь 17-де эш Н. С. ХРУЩЕВТҮҢ илеткели

Эштер!

Колхоз тургузуун улам ыңай хөгжүдер болгаш машина-трактор станцияларын эде организастаар дугайында айтырыгны Төп Комитеттиң февраль Пленумунга чугаалажып турда көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң чурумун өскертир дугайында айтырыгны тускай чугаалажып көөр деп күзелдерни чугаалагылаан турган. Аңаа дүүштүр ыяавыла дужаалгаларны, МТС-терниң ажылдааны дээш натура төлевирин дүжүрер дугайында, көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң чаа чурумунуң, өртектериниң болгаш негелделериниң дугайында саналдарны ТК-ның Президиуму биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели ажылдап кылган болгаш ТК-ның Пленумунга чугаалажып көөрү-биле киирип турар.

Көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң дугайында айтырыг канчаар-даа аажок чугула ужур-дузалыг болуп турар, чүге дээрге ол болза ажылчын ангының, колхозчу тараачыннарның, бистиң бүгү ажылчы чоннарывыстың амыдыралчы эрге-ажыктарынга шуут хамааржып турар. Ол айтырыгны шыны-биле шиитпирлээринге хоорайның ажылчы чоннары хан-дамырындан сонуургалдыг, чүге дээрге аъш-чем продуктулары-биле чонну таарымчалыг хандырары, ажылчы чоннарның чаагай байдалының өзүлдези болгаш чиик база аъш-чем үлетпүрүн чиг эт-биле хандырары оортан хамааржыр. Ол дугайында колхозчу тараачыннар база хан-дамырындан сонуургалдыглар, чүге дээрге көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң болгаш өртектериниң шын системазы колхоз тургузуун быжыглаарынга болгаш улам ыңай хөгжүдеринге, колхозтарның экономиказының өзүлдезинге болгаш колхозчуларның өскүшаан турар хереглелдерин улам долузу-биле хандырарынга онза улуг ужур-дузалыг.

Совет социалистиг тургузугның бузулбас үндезини — ажылчын ангының болгаш тараачыннарның эвилелин социалистиг күрүнениң хөгжүлдезиниң бүгү-ле чадаларында Коммунистиг партия чайгылыш чокка быжыглап келген. Ажылчыннарның болгаш тараачыннарның бузулбас эвилели болза чурттың бүдүрүкчү күштериниң дүрген хөгжүлдезин, үлетпүрүн болгаш көдээ ажыл-агый көдүрлүүшкүнүн, ажылчы чоннарның материалдыг чаагай байдалының болгаш культурлуг деңнелиниң улам ыңай өзүлдезин хандырар. Ажылчын ангының болгаш тараачыннарның бот-боттарының аразында шын харылзаларга үндезилеттингеш, хоорайның база көдээниң аразында бүдүрүлге холбаазы быжыгар, улус ажыл-агыйының бүгү адырлары план өлүгаар хөгжүр, совет ниитилелдиң мораль-политиктиг чангыс эви быжыгар, бистиң социалистиг күрүневистиң күчүзү, делегейге ооң саңдары болгаш ат-алдары өзер.

Эштер! Бистиң чуртка коммунистиг тургузуушкунуң улуг программазын партияның XX съездизи айыткан. Партияның съездизинден салган сорулгаларны боттандырары дээш демиселге совет улус кайгамчык улуг чедишкиннерни чедип алган. Социалистиг үлетпүр шапкын хөгжүп турар. Эртемниң болгаш техниканың хөй-хөй адырларының хөгжүлдезинде бодунуң чедишкиннери-биле бүгү делегейни Совет Эвилели кайгаткан. Көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрери сөөлгү чылларда дыка көвүдээн. Ажылчы чоннарның культуразы болгаш материалдыг чаагай байдалы чайгылыш чокка көдүрүп турар.

Партияның Төп Комитединиң февраль болгаш март Пленумнарында бистиң чуртувустың экономиказының хөгжүлдезиниң дугайында тодаргай сан-медээлерни көргүзүп турган. Мооң ужурунда бөгүн ол дугайында сан-медээлерни база катап көргүзүп турган хөрээ-даа чок. Экономика хөгжүлдезиниң талазы-биле чедип алдынган чедишкиннериниң ужурундан улус ажыл-агыйын улам дүргени-биле көдүреринге чаа-чаа аргалар бисте тургустунган, ооң улам ыңай хөгжүлдезинге кайгамчыктыг перспективалар ажыттынып турар дээрзин чүгле демдеглексеп тур мен.

Партияның XX съездизиниң шиитпирлерин барымдаалаш, Төп Комитет сөөлгү чылларда улус ажыл-агыйының ең чугула адырларының хөгжүлдезин дүргедириниче, ажыл-агый тургузуушкунун удуртурун экижиде-ринче угланган алаян каш улуг хемчеглерни боттандырган. Үлетпүрүн болгаш тудугну эргелеп башкарарын эде тургузар чорукту чоруткан бис, ол эки түннелдерин берип турар. Техниктиг депшилгениң оруунга чаа улуг базымны кылыр, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдезиниң темпизин дүргедир төлээде бүдүрүлгени комплексилиг механизастаарын болгаш автоматизастаарын боттандырар деп—бистиң үлетпүрүвүстүң мурнунда ам ең чугула сорулга турып келген. Сөөлгү үеде партия болгаш чазак чугула шиитпирлерни хүлээп алган, чурттага тудуунуң улуг планнары көрдүнген болгаш ону боттандырып турар. Чурттага тудуунуң ол планнары хуусаа бетинде күүсеттинген турар деп бодаарынга бүгү-ле үндезиннер бар болуп турар. Аар үлетпүрүү хөгжүдеринче кошкаал чок кичээнгей салырын мооң соңгаар-даа үргүлчүлевишаан, партия биле чазак болза чоннуң хереглел бараанныларының бүдүрүлгезин көвүдедир талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылган болгаш амыдыралга боттандырып турар. Ол хемчеглериниң иштинде химия үлетпүрүнүң хөгжүлдезин дүргедир дугайында Төп Комитеттиң өрткен Пленумунга хүлээп алдынган бистиң бүгү улузувустың изии-биле чүүлдүгүнүп көргени шиитпир бирги чергениң ужур-дузалыг болуп турар. Ол шиитпирни күүседири болза химия чиг эдин ажыглап турган пестер, удобрениелер, хеп аймаан болгаш өске-даа кылыгларны бүдүрерге ең улуу-биле көвүдедир арганы бээр.

Чонга аъш-чемниң болгаш чиик база аъш-чем үлетпүрүнге чиг эттиң албекшилин тургузары дээш демиселге партияны болгаш совет улусту мобилизастап турган, көдээ ажыл-агыйны көдүрер талазы-биле ажылды кошкаал чок күжениишкин-биле үргүлчүлээрин Төп Комитетке партияның XX съездизи дааскан.

Төп Комитеттиң хүлээп алганы, силерниң шуптунарга биллингир болуп турар политиктиг, экономиктиг болгаш организастыг хемчеглерни чайгылыш чогу-биле боттандырганының ачызында тарааны болгаш көдээ ажыл-агыйының өске-даа культураларын бүдүрерин көвүдедириниң хөрээниң талазы-биле, ылангыя мал ажылының хөгжүлдезиниң талазы-биле сөөлгү чылларда бистиң чуртувус улуг чедишкиннерни чедип алган. Мурнакчы колхозтарның болгаш совхозтарның инициативазын өзүгаар чоннуң кижи бүрүзүнге онаштыр мал ажылының продуктуларын бүдүрер талазы-биле Американың Баттышкан Штаттарының деңнелин ең чоокку чылларда чедер болгаш ажыр базар деп—бо сорулганы шиитпирлээри дээш улусчу шимчээшкин калбарган.

Сөөлгү чылларда Совет Эвилелиниң болгаш Американың Баттышкан Штаттарының көдээ ажыл-агыйының ниити продукциязының өзүлдезиниң темпилериниң дугайында статистика талазы-биле чамдык сан-медээлерни көргүзерин чепшээреп көрүүлер. Бир эвес дөрт чылларның дургузунда—1950 чылдан 1953 чылга чедир — ССРЭ-ниң көдээ ажыл-агыйының ниити продукциязының өзүлдезиниң чылда ортумак темпизи 1,6 хууга дең болган, а АКШ-тыы — 1,7 хуу болган болза, сөөлгү дөрт чылларның дургузунда ол продукцияның чылда ортумак өзүлдези Совет Эвилелинге 7,1 хуу чедир өскен, АКШ-тыы 1,1 хуу чедир кудулаан болуп турар.

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин ниитизи-биле-даа алырга, ССРЭ-ниң кол экономиктиг сорулгазын — чоннуң кижи бүрүзүнге онаштыр продукция бүдүрер талазы-биле ең-не сайзырангай капиталистиг чурттарны төөгүлүг ең кыска хуусаала чедер болгаш эрттер деп сорулганы шиитпирлээр дугайында темпилериниң көскү дүргедээшкини сөөлгү чылларда бисте бар болуп турарын деңнелгениң ол сан-медээлери бүзүрелдии-биле көргүзүп турар-дыр.

Ажыл-агый тургузуушкунунуң талазы-биле бистиң чедишкиннеривис империалистерни сүртедип турар. Амгы үеде капиталистиг системага айыылдыг чүве болза, үлетпүрү, көдээ ажыл-агыйны, эртемни болгаш техниканы улам ыңай хөгжүдер талазы-биле, чоннуң чаагай байдалын көдүрер талазы-биле Совет Эвилелиниң, делегейниң социалистиг лагериниң кайгамчык улуг ажылды чорудып турары болур дээрзин олар ажыы-биле миннип турарлар. Ынчалгаш, Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг өске-даа чурттарның ол оруккa чаа чедишкиннер бүрүзү капиталистиг системадан социалистиг системаның артык күштүг болуп турарының иле көргүзүү болуп турар.

Партияның VIII съездизинге В. И. Лениниң чугаалааны: «Коммунизм экономика талазы-биле үндезилеттингеш турда чүгле ынчаарда ону үнелээр бис» (Чогаалдар, том 29, арын 168). Ажыл-агый тургузуушкунунуң улуг планнарын амыдырал кырынга боттандырбышаан, ооң-биле кады бис болза, коммунизмни экономика талазы-биле үндезилеп, ооң турушкы интервентилерни болгаш иштики контрреволюцияның чылча шапканының соонда В. И. Лениннин саналын өзүгаар партияның X съездизинге аъш-чем хавырылдазындан аъш-чем үндүрүүнче шилчилге социалистиг тургузуушкунуң хөрөөнге кайгамчык улуг ужур-дузалыг болган. Ол хемчегниң ачызында көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин катап тургузары хандыртынган, ажылчын аңгы биле тараачыннарның эвилели улам-на быжыккан.

Социалистиг тургузуушкун чоруп турда чуртка байдыл өскерлип, көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң хевирлери база өскерлип турган. Улус ажыл-агыйының социалистиг чаартыр тургустунуушкуну, үлетпүрү катап тургузарының болгаш хөгжүдериниң планнарының боттанылгазы, хоорайларның өзүлдези көдээ ажыл-агый продуктуларынга хереглелдиң өзүлдези-биле капсырлажып турган. Ол байдалларда көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң талазынга күрүнениң планныг саңдарын калбартырының болгаш быжыглаарының эргежок чугула чоруу тыптып келген. Партия 1928—1929 чылдарда тараачын ажыл-агыйлар-биле болгаш кооперативтиг каттыжышкыннар-биле кереэлер өзүгаар тарааны болгаш өске-даа продуктуларны контрактаастап киирерин чогумчалыг кылдыр саналаан.

Сөөлүүредир, 1932—1933 чылдарда, улам-на быжыг үндезинге аъш-чемниң кириишкинин магадылаар төлээде, контрактацияның орнунга тарааның, эттиң, süттүң болгаш өске-даа чамдык продуктуларның ыяавыла дужаалгаларын боттандырып чоруткан. Ол-ла үеде МТС-терниң ажылдааны дээш натура төлевирин боттандырып чоруткан, натура төлевири оон сөөлүүредир күрүнениң аъш-чем курлавырларын мөөцизәриниң ең чугула үнер дөзү болу берген болгаш колхозтарда МТС-терниң күжү-биле күүсеттинип турар ажылдарга күрүнениң чарыгдалдарын дуглаан.

Тараага, картофельге, үстүг культураларга ыяавыла дужаалгаларның хемчээли ол үеде тарылга планындан хамаарыштыр, а мал ажылының продуктуларынга—малдың баш санындан хамаарыштыр тургустунган доктаамал нормалар өзүгаар саналтынып турган. Ындыг чурум, тодаргай үе-чадада эргежок чугула турган-даа болза, үр турып шыдавас болган, чүге дээрге көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин калбартырынга идиг бербес болган. Мурнакчы колхозтар ажык чок байдалга таваржып турган, оларга ниитиниң ажыл-агыйын өстүрериниң сонуургалы тургустунмайн турган.

Партияның Төп Комитединин 1940 чылдагы март Пленуму көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң болгаш садып алырының политиказынга өскерлиишкиннер киирер дугайында доктаалды хүлээп алган. Күрүнеге көдээ ажыл-агый продуктуларының ыяавыла дужаалгаларын саналарының гектар барымдаалаар принцивин ол шиитпирде доктаатган. Дужаалгаларның гектар барымдаалаар принциви болза, күрүнениң холунда колхозтарда быжыглаан черлерин ең эки ажыглаарын хандырып турар экономиктиг чугула быра болган. Ол принцип болун бүрүү-биле шынзыктырган болгаш колхоз тургузуун улам ыңай быжыглаарынга, чер ажылының болгаш мал ажылының продуктуларының бүдүрүлгезин болгаш белеткелдерин өстүрүнге дөгүм болган.

Оон соңгаар, күрүнениң аъш-чемге хереглелериниң өзүп турганының хире-чергезин өзүгаар дужаалгалар-биле чергелештир көдээ ажыл-агый продуктуларын күрүнениң элээн улуг өртектер-биле садып алырының системазын боттандырып чоруткан. Хөвен, лён, чигир свёклазы, конопля дээн ышкаш өске-даа ең чугула техниктиг культураларны контрактаараының системазы база турып турган дээрзин аңаа немеп кагза чогуур, ол системага өртектер доктаадырының болгаш күрүне биле колхозтарның аразында саналжылгаларның чуруму арай өске турган.

Ыяавыла дужаалгалардан, МТС-терниң ажылдааны дээш натура төлевиринден, садып алыышкыннардан болгаш контрактациядан тургустунган белеткелдериниң кандай ең чоң хөй чадалыг системазы шак ынчаар тургустунып келген. Белеткелдер хевирлериниң хөй чоруун болгаш өртектериниң хөй хевирлиин чогуур шаанда болдуруптар ужурга таварышкан-даа болзувусса, улус ажыл-агыйының хөгжүдезин чоруп турда ындыг системаның улуг-улуг четпестери улам-на илергей бооп бар чыткан.

Ол четпестер чүде бооп турарыл? Хамыктың мурнунда кайы-бир зонада көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдезиниң онзагай байдалдарының четчир хемчээлии-биле барымдаалаттынмайн турганында, а ындыг болганда, колхоз бүдүрүлгезиниң курлавырларын улам-на долу ажыглаарынга массаларның инициативазын моондактап турганында. Белеткелдер системазының нарыны болгаш өртектериниң хөй янзы чоруу белеткелдериниң кандай улуг аппарадын тургузарынга чедирген, ол чорук көдээ ажыл-агый продуктуларының белеткелдериниң чорудулгазының бодун дыка улуг хемчээлии-биле бюрократчыдып турган. Кандыг-даа материалдыг үнелиг чүүлдер тургуспайн турган он-он муң кижилер белеткел органнарынга олуруп алгаш продуктулар дужаакчыларынга чүгле хүлээдиглер болгаш квитанциялар бижип берип олуруп турганнар. Оларның хандырылгазынга күрүнениң хөй-хөй акша-хөренгилери чарыгдаттынып турган, харын белеткел органнарынга чоруттунган кызырылданың сөөлүнде белин хөренги ам-даа дыка хөйү-биле чарыгдаттынып турар.

Тарааны, картофельди болгаш өске-даа чамдык продуктуларны белеткээриниң күштүг турар чурумунда колхозтар чер-черниң байдалдарындан хамаарылга чокка оларны көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин специализастаарынга хаяа эвестеле когаралдыг кылдыр күрүнеге дужаар болгаш ең-не ажыктыг адырларның хөгжүлдезин саададыр хүлээлгелиг турганнар.

Чижээлээрге, улус ажыл-агыйынга бойдус-экономиктиг байдалдары мал ажылын хөгжүдеринге, картофель азы техниктиг культуралар бүдүрериниге ажыктыг бооп турар Прибалтика республикаларында, РСФСР-ниң соңгу-барын областарында болгаш өске-даа элээн хөй районнарда колхозтар ыяавыла дужаалгаларның болгаш натура төлевириниң чуруму-биле күрүнеге тараа дужаар ужурлуг турганы биллингир болгай.

Ол районнарга тараа белеткелдериниң планнары доктааттынып турган болза-даа, херек кырында колхозтар тараанның орнунга мал ажылының продуктуларын күрүнеге дужаап турганнар. Чижээ, Латви ССР-ниң колхозтары 1957 чылда 93 муң тонна тараа дужаар планындан чүгле 18 муң тоннаны хевээрзин дужаагаш, 75 муң тоннаның, азы планның 81 хуузунуң орнунга мал ажылының продуктуларын киргеннер.

Белеткелдериниң хевирлериниң хөй чоруу өртектерге базала саңдар көргүспейн барып шыдаваан. Белеткелдериниң кайы-бир хевириниге таарыштыр продуктуларга өртектер доктааттынып турган, ооң-биле кады ол өртектер экономика талазы-биле четчир үндезин барымдаа чок турган.

Белеткелдер хевирлериниң хөй янзы чоруундан ойталаарының болгаш көдээ ажыл-агый продуктуларын база чиг эттй күрүнениң белеткээриниң чаңгыс аай хевириниче шилчириниң өйү келген. Колхозтар быжыга берген, оларның ниитиниң ажыл-агыйында хөгжүлде чоруп турда шынар талазы-биле ханы өскерилгелер болгулаан амгы байдалларда ыяавыла дужаалгаларны дүжүрериниң база күрүнеге продуктуларны колхозтарның чурттуң зоналарының аайы-биле таарыштырттынган чаңгыс аай өртектер өзүгаар садарынче шилчириниң болдунар аргазы четчип келген.

Оон-биле кады күрүнени көдээ ажыл-агый продуктулары-биле хандырарынга колхозтарның киржилгезиниң хемчээлин улам шынныы-биле тодарадыр төлээде, колхозтарда колкол продуктуларны, ылангыя тараа, картофельди, эттти, süттү, дүктү болгаш куш чуургаларын күрүнениң белеткээриниң хемчээлин гектар барымдаалап саная принцивин моон соңгаар-даа сагыыры эргежок чугула. Оон-биле кады айыттынган продуктуларны колхозтарның садарының нормаларын ажыл-агыйның кайы-даа адырларының хөгжүлдезинге тодараттынган тускайжыышкынга дүүштүр улам-на таарыштыр кылыры чугула.

Техниктиг культураларны — чиг хөвеңни, чигир свёклазын, лённу, конопляны, тапкыны болгаш өске-даа чамдык культураларны ап көөрге, чамдык эштер оларны белеткээрин контрактация чуруму-биле чорудар деп саналдап турарлар. Ынчалза-даа ол айтырыгны ыяк чугаалажып көөр, бүгү талазы-биле сайгарып анализтээр, бистер белеткелдериниң хөй янзы хевирлериниң ортадан ойталаш, садып алыышкынар-биле чергелештир контрактацияны база хевээр арттырган хөрөөвис бар бе деп чүвени өөренип көөр херек.

Садып алыышкыннар-биле контрактациянның аразында, шынында, кандыг ылгал барыл? Мынчага чедир ол хевирлериниң аразында практиктиг ең чугула ылгал болза, контрактация үезинде кылыр немелде-шаналдар системазы бооп турган. Колхозтарның бүдүрген продукциязының шуптузун азы чамдыызын дужаарынга көрөзлерни оларның-биле баш бурунгаар чарып ап турган. Оон-биле кады контрактацияда көрүнген продукцияның хемчээли бир янзы өртектер-биле төлеттинип, а пландан артыкка дужааттынган продукция элээн бедик өртек-биле төлеттинип турган.

Ам бис продукцияны пландан артыр дужааганы дээш немелде-шаналдарның системазындан ойталап турар бис. Бо таварылгада садып алыышкыннар биле контрактациянның аразында онза ылгал турбас. Контрактация дугайында көрөзлерде үрезин-биле хандырар дугайында тускай пунктуларның турганы шын-на, мынчанмыже үрезин-биле хандырылганы, а ол ышкаш өске-даа чамдык чиигелделерни (чижээлээрге, чигирни чиигелделиг өртектер өзүгаар садарын) садып алыышкыннар системазының үезинде-даа база-

(Уланчызы 2-ги арында).

I.

МТС-терни эде организастааны болгаш колхозтарда көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң чурумун болгаш негелделерин өскертириниң эргежок чугулазы

Көдээ ажыл-агыйны улам ыңай күчүлүг көдүрериниң сорулгазын шиитпирлээр чорук көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң системазын экижиде-рин, колхозтардан күрүнениң садып алыр продукциязынга экономика талазы-биле үндезиннинг өртектерни доктаадырының айтырыын бүгү талалыг өөренип көөрүн болгаш шиитпирлээрин база колхоз бүдүрүлгезин көдүрериниге идиг болур чаа-чаа чүүлдерни ооң-биле тургузарын шудургу негеп турар.

Улус ажыл-агыйының ол чугула айтырыгларын чугаалажып көөрде бистер белеткелдериниң ужур-дузазының база коммунистиг ниитилелди тургузарынга оларның ролюнуң дугайында улуг Лениниң айтыышкыннарын удуртулга болдурар ужурлуг бис. Социалистиг тургузуушкуннуң планнарын ажылдап кылбышаан, көдээ ажыл-агыйны катап тургузарынга болгаш чаартырынга үндезилээш чуртка аъш-чем фондузун тургузарының эргежок чугулазын совет эрге-чагырганың баштайгы чылдарында-ла В. И. Ленин онзалап демдеглеп турган. «...Үлетпүрде ажылдап турар ажылчыннарның чемненилгезин хандырыптар, Совет эрге-чагырганың хереглээни черлерже он-он, чүс-чүс муң ажылчыннарны башкарып чорудар аргалыг болур хире шак ындыг аъш-чем фондузун ажылчыннарның болгаш тараачыннарның каттышкан күженишкиннери-биле чыып ап шыдавас болза, кандыг-даа социалистиг чурт ажылчын, тараачын эрге-чагырганың күрүнези бооп турып шыдавас — деп В. И. Ленин чугаалаан. — Ынчанмас болза чүгле аная чугаалар болур. Ажыл-агыйның өзүлүг үндезиннери — аъш-чем фондузу ол... Ындыг фонд чокта социалистиг политика чүгле күзээшкин бооп артып калыр». (Чогаалдар, том 31, арын 475—476). Белеткелдериниң айтырыгларын бүгү улус ажыл-агыйының эрге-ажыктарын барымдаалап Ленин көрүп турган дээрзин көрүп тур силер.

Белеткелдериниң политиказы бүдүрүкчү күштериниң көдүрлүүшкүнүнге улуг хемчээлдии-биле дөгүм болган турарын партия чедип албышаан, ол политиканы бодунуң хөгжүлдезиниң кайы-бир үе-чадазында чурттуң турып турган байдалынга кезээде таарыштыр тодаргайлап келген.

Совет эрге-чагырганың баштайгы чылдарында, хамааты дайынның болгаш көдээге аңгы демиселиниң чидигленишкининиң байдалында аргажоктуң кырындан чоруттунгаш хемчег болур аъш-чем хавырылдазын Лениниң саналын өзүгаар партияның боттандырып чорудып турган үелинде ындыг болган. Көдээ ажыл-агый продуктуларын дужаар талазы-биле доктаамал онаалгалар ынчаарда декрет-биле доктааттынып турган. Аъш-чем хавырылдазының дугайында Владимир Ильич Лениниң чугаалааны болза, «...аъш-чем хавырылдазын ол байдалдар турда эренгей ниитизи-биле алырга карачаңгыс болдунуп болур арга турган. Ынчангаш аъш-чем хавырылдазы бодунуң төөгүлүг онаалгазын күүсеткен: хоозураан болгаш хожудаан чуртка пролетар диктатуразын камгалап алган». (Чогаалдар, том 32, арын 434).

Дштыкы интервентилерни болгаш иштики контрреволюцияның чылча шапканының соонда В. И. Лениннин саналын өзүгаар партияның X съездизинге аъш-чем хавырылдазындан аъш-чем үндүрүүнче шилчилге социалистиг тургузуушкунуң хөрөөнге кайгамчык улуг ужур-дузалыг болган. Ол хемчегниң ачызында көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин катап тургузары хандыртынган, ажылчын аңгы биле тараачыннарның эвилели улам-на быжыккан.

Социалистиг тургузуушкун чоруп турда чуртка байдыл өскерлип, көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң хевирлери база өскерлип турган. Улус ажыл-агыйының социалистиг чаартыр тургустунуушкуну, үлетпүрү катап тургузарының болгаш хөгжүдериниң планнарының боттанылгазы, хоорайларның өзүлдези көдээ ажыл-агый продуктуларынга хереглелдиң өзүлдези-биле капсырлажып турган. Ол байдалларда көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң талазынга күрүнениң планныг саңдарын калбартырының болгаш быжыглаарының эргежок чугула чоруу тыптып келген. Партия 1928—1929 чылдарда тараачын ажыл-агыйлар-биле болгаш кооперативтиг каттыжышкыннар-биле кереэлер өзүгаар тарааны болгаш өске-даа продуктуларны контрактаастап киирерин чогумчалыг кылдыр саналаан.

Сөөлүүредир, 1932—1933 чылдарда, улам-на быжыг үндезинге аъш-чемниң кириишкинин магадылаар төлээде, контрактациянның орнунга тарааның, эттиң, süттүң болгаш өске-даа чамдык продуктуларның ыяавыла дужаалгаларын боттандырып чоруткан. Ол-ла үеде МТС-терниң ажылдааны дээш натура төлевирин боттандырып чоруткан, натура төлевири оон сөөлүүредир күрүнениң аъш-чем курлавырларын мөөцизәриниң ең чугула үнер дөзү болу берген болгаш колхозтарда МТС-терниң күжү-биле күүсеттинип турар ажылдарга күрүнениң чарыгдалдарын дуглаан.

Тараага, картофельге, үстүг культураларга ыяавыла дужаалгаларның хемчээли ол үеде тарылга планындан хамаарыштыр, а мал ажылының продуктуларынга—малдың баш санындан хамаарыштыр тургустунган доктаамал нормалар өзүгаар саналтынып турган. Ындыг чурум, тодаргай үе-чадада эргежок чугула турган-даа болза, үр турып шыдавас болган, чүге дээрге көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин калбартырынга идиг бербес болган. Мурнакчы колхозтар ажык чок байдалга таваржып турган, оларга ниитиниң ажыл-агыйын өстүрериниң сонуургалы тургустунмайн турган.

Партияның Төп Комитединин 1940 чылдагы март Пленуму көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң болгаш садып алырының политиказынга өскерлиишкиннер киирер дугайында доктаалды хүлээп алган. Күрүнеге көдээ ажыл-агый продуктуларының ыяавыла дужаалгаларын саналарының гектар барымдаалаар принцивин ол шиитпирде доктаатган. Дужаалгаларның гектар барымдаалаар принциви болза, күрүнениң холунда колхозтарда быжыглаан черлерин ең эки ажыглаарын хандырып турар экономиктиг чугула быра болган. Ол принцип болун бүрүү-биле шынзыктырган болгаш колхоз тургузуун улам ыңай быжыглаарынга, чер ажылының болгаш мал ажылының продуктуларының бүдүрүлгезин болгаш белеткелдерин өстүрүнге дөгүм болган.

Оон соңгаар, күрүнениң аъш-чемге хереглелериниң өзүп турганының хире-чергезин өзүгаар дужаалгалар-биле чергелештир көдээ ажыл-агый продуктуларын күрүнениң элээн улуг өртектер-биле садып алырының системазын боттандырып чоруткан. Хөвен, лён, чигир свёклазы, конопля дээн ышкаш өске-даа ең чугула техниктиг культураларны контрактаараының системазы база турып турган дээрзин аңаа немеп кагза чогуур, ол системага өртектер доктаадырының болгаш күрүне биле колхозтарның аразында саналжылгаларның чуруму арай өске турган.

Ыяавыла дужаалгалардан, МТС-терниң ажылдааны дээш натура төлевиринден, садып алыышкыннардан болгаш контрактациядан тургустунган белеткелдериниң кандай ең чоң хөй чадалыг системазы шак ынчаар тургустунып келген. Белеткелдер хевирлериниң хөй чоруун болгаш өртектериниң хөй хевирлиин чогуур шаанда болдуруптар ужурга таварышкан-даа болзувусса, улус ажыл-агыйының хөгжүдезин чоруп турда ындыг системаның улуг-улуг четпестери улам-на илергей бооп бар чыткан.

Ол четпестер чүде бооп турарыл? Хамыктың мурнунда кайы-бир зонада көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдезиниң онзагай байдалдарының четчир хемчээлии-биле барымдаалаттынмайн турганында, а ындыг болганда, колхоз бүдүрүлгезиниң курлавырларын улам-на долу ажыглаарынга массаларның инициативазын моондактап турганында. Белеткелдер системазының нарыны болгаш өртектериниң хөй янзы чоруу белеткелдериниң кандай улуг аппарадын тургузарынга чедирген, ол чорук көдээ ажыл-агый продуктуларының белеткелдериниң чорудулгазының бодун дыка улуг хемчээлии-биле бюрократчыдып турган. Кандыг-даа материалдыг үнелиг чүүлдер тургуспайн турган он-он муң кижилер белеткел органнарынга олуруп алгаш продуктулар дужаакчыларынга чүгле хүлээдиглер болгаш квитанциялар бижип берип олуруп турганнар. Оларның хандырылгазынга күрүнениң хөй-хөй акша-хөренгилери чарыгдаттынып турган, харын белеткел органнарынга чоруттунган кызырылданың сөөлүнде белин хөренги ам-даа дыка хөйү-биле чарыгдаттынып турар.

Тараана, картофельди болгаш өске-даа чамдык продуктуларны белеткээриниң күштүг турар чурумунда колхозтар чер-черниң байдалдарындан хамаарылга чокка оларны көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин специализастаарынга хаяа эвестеле когаралдыг кылдыр күрүнеге дужаар болгаш ең-не ажыктыг адырларның хөгжүлдезин саададыр хүлээлгелиг турганнар.

Чижээлээрге, улус ажыл-агыйынга бойдус-экономиктиг байдалдары мал ажылын хөгжүдеринге, картофель азы техниктиг культуралар бүдүрериниге ажыктыг бооп турар Прибалтика республикаларында, РСФСР-ниң соңгу-барын областарында болгаш өске-даа элээн хөй районнарда колхозтар ыяавыла дужаалгаларның болгаш натура төлевириниң чуруму-биле күрүнеге тараа дужаар ужурлуг турганы биллингир болгай.

Ол районнарга тараа белеткелдериниң планнары доктааттынып турган болза-даа, херек кырында колхозтар тараанның орнунга мал ажылының продуктуларын күрүнеге дужаап турганнар. Чижээ, Латви ССР-ниң колхозтары 1957 чылда 93 муң тонна тараа дужаар планындан чүгле 18 муң тоннаны хевээрзин дужаагаш, 75 муң тоннаның, азы планның 81 хуузунуң орнунга мал ажылының продуктуларын киргеннер.

Белеткелдериниң хевирлериниң хөй чоруу өртектерге базала саңдар көргүспейн барып шыдаваан. Белеткелдериниң кайы-бир хевириниге таарыштыр продуктуларга өртектер доктааттынып турган, ооң-биле кады ол өртектер экономика талазы-биле четчир үндезин барымдаа чок турган.

Белеткелдер хевирлериниң хөй янзы чоруундан ойталаарының болгаш көдээ ажыл-агый продуктуларын база чиг эттй күрүнениң белеткээриниң чаңгыс аай хевириниче шилчириниң өйү келген. Колхозтар быжыга берген, оларның ниитиниң ажыл-агыйында хөгжүлде чоруп турда шынар талазы-биле ханы өскерилгелер болгулаан амгы байдалларда ыяавыла дужаалгаларны дүжүрериниң база күрүнеге продуктуларны колхозтарның чурттуң зоналарының аайы-биле таарыштырттынган чаңгыс аай өртектер өзүгаар садарынче шилчириниң болдунар аргазы четчип келген.

Оон-биле кады күрүнени көдээ ажыл-агый продуктулары-биле хандырарынга колхозтарның киржилгезиниң хемчээлин улам шынныы-биле тодарадыр төлээде, колхозтарда колкол продуктуларны, ылангыя тараа, картофельди, эттти, süттү, дүктү болгаш куш чуургаларын күрүнениң белеткээриниң хемчээлин гектар барымдаалап саная принцивин моон соңгаар-даа сагыыры эргежок чугула. Оон-биле кады айыттынган продуктуларны колхозтарның садарының нормаларын ажыл-агыйның кайы-даа адырларының хөгжүлдезинге тодараттынган тускайжыышкынга дүүштүр улам-на таарыштыр кылыры чугула.

Техниктиг культураларны — чиг хөвеңни, чигир свёклазын, лённу, конопляны, тапкыны болгаш өске-даа чамдык культураларны ап көөрге, чамдык эштер оларны белеткээрин контрактация чуруму-биле чорудар деп саналдап турарлар. Ынчалза-даа ол айтырыгны ыяк чугаалажып көөр, бүгү талазы-биле сайгарып анализтээр, бистер белеткелдериниң хөй янзы хевирлериниң ортадан ойталаш, садып алыышкынар-биле чергелештир контрактацияны база хевээр арттырган хөрөөвис бар бе деп чүвени өөренип көөр херек.

Садып алыышкыннар-биле контрактациянның аразында, шынында, кандыг ылгал барыл? Мынчага чедир ол хевирлериниң аразында практиктиг ең чугула ылгал болза, контрактация үезинде кылыр немелде-шаналдар системазы бооп турган. Колхозтарның бүдүрген продукциязының шуптузун азы чамдыызын дужаарынга көрөзлерни оларның-биле баш бурунгаар чарып ап турган. Оон-биле кады контрактацияда көрүнген продукцияның хемчээли бир янзы өртектер-биле төлеттинип, а пландан артыкка дужааттынган продукция элээн бедик өртек-биле төлеттинип турган.

Ам бис продукцияны пландан артыр дужааганы дээш немелде-шаналдарның системазындан ойталап турар бис. Бо таварылгада садып алыышкыннар биле контрактациянның аразында онза ылгал турбас. Контрактация дугайында көрөзлерде үрезин-биле хандырар дугайында тускай пунктуларның турганы шын-на, мынчанмыже үрезин-биле хандырылганы, а ол ышкаш өске-даа чамдык чиигелделерни (чижээлээрге, чигирни чиигелделиг өртектер өзүгаар садарын) садып алыышкыннар системазының үезинде-даа база-

Эш Н. С. ХРУЩЕВТУҢ илеткелиниң уланчызы

(Згези бирги арында).

ла шак ындыг чедиишкиниг тургузуп болур-ла болгай. Белеткелдерни эде тургузары-биле холбаштыр контрактациялы хевээр арттырган херээ бар бе дээрзин сумележип көрээлиңер.

1953 чылдан 1957 чылга чедир үениң дургузунда көдээ ажыл-агый продуктуларының белеткелдери көвүдээн болгаш картофель, чигир свёклазы, лён, эт, сүт, дүк, куш чуургазы белеткээри дыка өскен.

1958 чылда көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң планы бадылаттынган болгаш колхозтарда болгаш совхозтарда чедиртинген дээрзи билдингир. Тарааның болгаш өске-даа культураларның үнүжү чаагай болуп турар, а чигир свёклазының талазы-биле тарылга шөлдери база өлөөн калбарган амгы үеде бисте белеткелдерниң планын көвүдедир дугайында айтырыгны тургузарының үндезин барымдаазы бар. Чүгле чурттуң янзы-бүрү хереглелдерин хандырар эвес, харын база эргежок чугула курлавырларны тургузуп алыр дээш бо чылын тарааны, чигир свёклазын, үстүг культураларны болгаш мал ажылының продуктуларын улам хөй-биле белеткээриниң сорулгазын салырының бүгү-ле болдунар аргалары бисте бар.

1959 чылда болгаш ооң дараазындагы чылдарда күрүне белеткелдериниң планын доктаадырда кайы-даа продуктуларга күрүениң өзүп турар хереглелдерин өөренип көрүп турган кирер продуктуларның бүгү хевирлеринге белеткелдерниң тургустунган деңнелин барымдаалаарын саналдап турар. Белеткелдерниң планнарын тодарадырда бүдүрүлгениң турып турар хемчээлин болгаш ажыл-агыйларның бараанныг чоруун өөренип көөрү эргежок чугула. Көдээ ажыл-агый продуктуларының бүдүрүлгезиниң улам ыңай өзүлдези болза, чонну аъш-чем продуктулары-биле, үлетпүрну чиг эт-биле чогуур өйүнде хандырар, эргежок чугула курлавырларны тургузар болгаш ниити күрүениң өске-даа хереглелдерин хандырып алыр, көдээ ажыл-агый продуктуларының өртектерин өйлеп таарыштырар дээш күрүне белеткелдериниң планныг чуруму-биле бараанныг продукцияның чүгле чамдыызын садып алыр чоруккa чедирип келир.

Белеткелдериниң ындыг чуруму турда колхозтар продукциязының өлөөн улуг үлүг-хуузун колхоз рыногунга садарда улуг болдунар аргаларлыг апаар, ооң-биле кады колхоз рыногунда өртектер күрүне садында четчир санныг бараанар бар турда келир чоокку үеде чаңгыстап садар өртектерден маргылдаа чокка чиик болур ужурлуг. Көдээ ажыл-агыйның ажыглал черлериниң чүс гектар бүрүзүнге хамаарыштыр ниити болгаш бараанныг продукцияны көвүдедирин көрүп турар перспективтиг планны чурттуң янзы-бүрү зоналарынга таарыштыр оларның специализастаашкынын барымдаалап тургаш чоокку чылдарда ажылдап кылза чогуур.

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинде тодаргай специализастаттынган тус-тус республикаларның болгаш областарның колхозтарынга 1959 чылдан эгелээш ук черлерге бүдүрери өң-не ажыктыг бооп турар продуктуларның күрүне белеткелдериниң хемчээлин улгаттырары база оларны ук районнарда экономиктиг байдалдардан хамаарыштыр бараанныг соруулгаларга бүдүрери ажык чок бооп турар продуктуларның чамдык хевирлерин күрүнеге дужаарындан хостаары чугула болур ийик.

Чижээ, тарааның кол нургулайын тараа бүдүрери дыка ажыктыг, а ооң бот-үнези чиик бооп турар Казахстанның, Барыын Сибирьниң, Поволжьениң, Зауральениң районнарынга болгаш чурттуң өске-даа чамдык районнарынга белеткээр ужурлуг. Өлөөн хөй тараа Украин ССР-ниң, Соңгу Кавказтың, Төп кара довуракты зонаның болгаш өске-даа районнарның колхозтарындан болгаш совхозтарындан моон соңгаар-даа кирер апаар, олар доктаамал бедик дүжүттү ап турар тараалаң районнар болу берген болгай. Ол-ла үеде сүттү колдуунда-ла кара довуракты эвес Төп зонага болгаш РСФСР-ниң соңгу-барыын талазынга, Украинага, ылаңгыя ооң соңгу талазынга, Прибалтикага болгаш Белорусияга хөй хемчээлдиг кылдыр бүдүрген болгаш белеткээн турар ужурлуг, ол черлерде кукуруза, картофель, люпин, вика болгаш сула холумааның болгаш хөй чылдыг сигеннериниң тарылгазының күсели-биле хөй хемчээлдиг мал чемнерин бүдүрериниң болдунар аргазы бар.

Ынчалза-даа тараа бүдүрерде соңгу-барыын таланың болдунар аргаларының дугайында шын эвес билиишкин чамдык эштерде бар деп чүвени сөглеп каксап тур мен. Айыттынган зонада тараа культураларының тарылгазы черле перспектива чок болгаш оларны аңаа өстүрбезе чогуур дээнзиг чугаалар бисте эвээш эвес бооп турар. Ол алдагдалдыг бодал-дыр. Малдың санының өскени-биле кады хөй өдек мөөнеттинер апаар. Ооң аңгыда, чоокку чылдарда минеральдыг чемишчидилгелериниң бүдүрүлгези көвүдээр ужурлуг. Бо байдалдар турда кацдаашкынга удур аажок таарымчалыг зона болур болгаш чамдык районнары харын-даа хереклиинден артык өл-шыктыг бооп турар соңгу-барыын талакы зона тараа алырының мырыңай магадылаттынган району болу берип болур. Өске районнарда өң-не таарымча чок байдалдар турда оортан бедик дүжүттерни ап болур. Ынчангаш соңгу-барыын таланың районнары тараа ажылын хөгжүдерде перспектива чок деп шуут бадыткап болбас. Харын-даа сыр-дедир, ол районнар мал ажылдыг-даа, тараа ажылдыг-даа районнар бооп болур болгаш болу бээр-даа. Ында чигир свёклазының бүдүрүлгезин хөгжүдеринге, ындыг болганда, сүттүг мал ажылын болгаш хаван ажылын хөгжүдеринге база-ла таарымчалыг эки байдалдар бар. Бир эвес немецтер гектардан ортумаа-биле 25—30 центнер тараа дүжүдүн ап турар болза, соңгу-барыын талакы районнарда бистиң черлеривис немецтериң черлериниң канчап-даа калышпас, бир эвес бистер ол хире хөй чемишчидилгени киириптер болзувусса, оларның дүжүттүүн бис ажып шыдаар бис.

Таджик ССР-ниң, Туркмен ССР-ниң, Армян ССР-ниң, Узбек ССР-ниң хөй-хөй районнарының, Грузин ССР-ниң болгаш Азербайджан ССР-ниң колхозтарынга техниктиг культуралар бүдүрүлгезин хөгжүдери өң-не ажыктыг дээрзин барымдаалап көөр болза, келир үеде ол районнарның колхозтарын күрүнеге тараа дужаарындан хостап кагза чогуур ийик. Чуртка тараа бүдүрүлгези дыка өзе бээр келир үеде ол зоналарга бараанныг тараалаң ажыл-агыйны чорударының чогумчалыы чегей-ле боор. Аңаа хөвеңни, чимисти, виноградты болгаш өске-даа культураларны өстүрери ооң артык ажыктыг.

Күрүнеге картофель дужаарының төпчүткен планнарын Ортаакы Азияның болгаш Закавказьениң республикаларының, Молдав ССР-ниң, РСФСР-ниң болгаш Украин ССР-ниң мурнуу талакы районнарының колхозтарынга доктаатпазы база-ла чогумчалыг. Ол республикаларда болгаш областарда картофельдиң бараанныг артыкшылдары бар болуп турар тус-тус колхозтар оозун күрүнеге күрүнениң доктааткан белеткел өртектерин өзугаар садып болурлар.

Картофельди болгаш ногааларны бүдүрериниң база белеткээриниң айтырыгларын тускай онзалап чугаалаза чогуур. Бистер болза, картофель болгаш ногаа ажылын өң-не ажыктыг кылдыр организастаар, ол культураларны бүдүрерин үүрмектелдирер чоруктан ойталаар, шуптузундан-на дужаалгаларны биче-бичелеп алыр дээр туруп турар практикадан ойталаар үевис келген. Ам барык колхоз бүрүзү ол культураларны хөй эвес хемчээлдиг кылдыр өстүрүп болгаш дужаап турар, ынчалзажок ол ногаалар болгаш картофель күрүнеге ындыг-ла ажык чок болуп турар, чүге дээрге, оларның өртээ кончуг аар. Олар колхозка база шоолуг ажык чок, чүге дээрге бичии шөлдерге бүдүрүп турар, ындыг болганда, черниң хөрзүнү ол культураларга чамдыкта таарымча чок болгулаар, а оларны тарып өстүреринің механизациязы четпес болуп турар.

Тарылганы, ажылдап кылыышкынны болгаш ажаап алыышкынны механизастаарының амгы үедеги чепсек-хереклелери турда, ажыл-агыйны специализастаар, картофельге болгаш ногааларга өң дээре черлерни шилип алыр дээш, ол культураларны дөрбелчин-уяланчак болгаш дөрбелчин аргалар-биле тарыыр, оларны ийи угланыышкыннарга ажылдап кылыр, өй-шаанда болгаш чедиштир чемишчидер, а эргежок чугула апарган черлерге—суггарар дээш картофельди болгаш ногаа культураларын чамдык районнарга мөөнөөри экономика талазы-биле ажыктыг.

Зоналарны тускайлаарының мурнунда ук культурага таарышкан чогуур ажыглалдыг черлериг колхозтарны болгаш совхозтарны тодарадып алза чогуур. Моон-биле кады ындыг колхозтарның географтыг туруш байдалын—хереглекчиге чоогун, демир болгаш чазаглыг оруктарның, суг оруктарының барын онза өөренип көрзе чогуур. Ону кылыр төлөөде, республика, край, область аайы-биле чүгле картофельди болгаш ногааларны тарып өстүреринге ажылдагы дег болгаш оларны бүдүрерин харыылагы дег харыысалгалыг кижилерни тускай тургузар херек.

Моон-биле холбаштыр Москва чоогунуң районнарынга ногаалар бүдүрериниң дугайында каш сөс чугаалаксаан мен. Ногаа культураларын тарып өстүреринге чавыс шынаа черлерни ажыглаарының дугайын каш-даа удаа чугаалажып келген. Чижек кылдыр Рамень районну ап көрүңер. Ында чавыс шынаа черлер кайгамчык эки, а ында чүү үнүп турарыы? Чашпан-сиген, бок болгаш чадаг үнүштер үнүп чыдар. Каш чылдар мурнунда, Москва чоогунга ногаа бүдүрерин мөөнөөр дугайында тускай доктаалды хүлээп ап турарда, суг алыр черлерни ажыглаарының эргежок чугулазын айтып турган. Москва-хемнин, Оканың болгаш Яхроманың районунда чавыс шынаа черлерни ынчан арыглап эгелээн. Ногааларның бедик дүжүттерин алырынга кончуг таарымчалыг байдалдар—эки хөрзүннер ында бар, оларны суггарарын организастап болур. Техниканы ажылдадып киирип, чадаг үнүштерни кезип, черни тарып, суггарылганы организастаар херек турган.

Ынчаарга ол ажыл-хереги өзулуг организаставаан турган. А маңаа дээрге Москва чоогунуң улуг огородун тургузуп болур турган. Москва чиик өртектер-биле хөй чаа ногааларны ап болур турган ийик. Ынчангаш ол ажыл-херекке чарыгдалдарның орнун кончуг кыска хуусаада тургузуп ап болуру маргылдаа чок. Бо таварылгада Москва областың дугайын чугааладым, ынчаарга ол чоруk өске областарга база хамааржыр.

Улуг хоорайларның болгаш үлетпүр төптериниң чоогунда турар совхозтар хөй хемчээлдиг чиик өртектиг ногааларны болгаш картофельди бүдүрүп болур. Специализастаан совхозтарга, ылаңгыя РСФСР-ниң болгаш Украин ССР-ниң чамдык областарынга, Белорус ССР-ге ол культураларны бүдүрерин бүгү хемчеглер-биле калбартыр херек.

Москваны ногаалар-биле болгаш картофель-биле хандырарынга, чижээлээрге, Москва областың районнарындан аңгыда, Рязань, Тула, Калуга, Орел болгаш Брянск областарның чамдык районнарын база тодаргайлаза чогуур ийик. Ол районнарның ногаалар болгаш картофель бүдүрер кылдыр тускайлаан совхозтарынга ең дээре черлерни айыттынган культураларга бээри, ажылагыйны эргежок чугула техника-биле чепсеглээри, минеральдыг удобрениелерни четчир хемчээлге бээри чугула. А кол чүве чүл дээрге, агрономия эртемининг болгаш мурнакчы дужулганың ең дээре чедиишкиннерин ажыглап тургаш, ногаа бүдүрерин организастаар аргалыг эки директорларны, агрономнарны, механизаторларны болгаш өскедаа ажылдакчыларны специализастаан совхозтарга шилип тывары болур. Москва чоогунуң районнарынга ындыг совнархозтарны организастап болурунуң дугайын Серпухово районнуң «Большевик» совхозунуң дужулгазы бүзүредир көргүзүп турар, янзы-бүрү ногааларны ында хөй хемчээлдиг кылдыр бүдүрүп турар, кожазында колхозтарныынга болгаш совхозтарныынга бодаарга, оларның бот-үнези хөй катап чиик. Чижээлээрге, ол совхозта килограмм капустаның бот-үнези беш копеекке деңг. Ирик-торф саважыгаштарга рассадалар өстүрер талазы-биле агроном Филатовтуң дужулгазын, а ол ышкаш профессор Эдельштейнниң аргазын специализастаан совхозтарга калбаа-биле нептередир херек.

Волга—Ахтубының чавыс шынаа унунда ногаа ажылын хөгжүдеринге ең байлак аргаларны ажыглаарын күрүне ёзузу-биле көөр херек. Аңаа хүн караз хөй дээр, улуг шөлдерге суггарылганы организастаары берге эвес. Чиик өртектиг хөй электроэнергияны бээр Сталинградтың гидроэлектростанциязы чоокку үеде ажыглага кирер, ол чоруk суггарылганы калбак хемчээлдерге организастаар болгаш ол черге ногааларны тарып өстүреринің болгаш ажылдап кылырының кол-кол чорудулгаларын механизастаар арганы бээр. Суг транспорттун ажылап тургаш, маңаа ногааларны сөөрттүрүнүң өртээн дыка чиигедип болур бис деп чүвени барымдаалап көөр херек. Волга—Ахтубының районнуңга ногаалар болбаазырадып кылыр талазы-биле консерва заводтарын организастаза чогуур. Сталинград, Куйбышевтин, Каховканың улуг-улуг гидроэлектростанцияларының районнарынга суггарылгалыг шөлдерни калбартыр дугайында айтырыгны көөр өйү келген.

Партияның Москва, Рязань, Орел, Тула, Калуга, Брянск, Сталинград, Астрахань, Куйбышев, Херсон, Запорожье болгаш өске-даа обкомнары ол айтырыгларны өөренип көөрү эргежок чугула.

Картофельди, ногааларны, чимистерни болгаш дүргеп үрелип баксыраар өске-даа продуктуларны белеткээринге база шынгыы чурумну тургузары кончуг чугула. Картофельди белеткээрин чурумчудар дугайын хөй чылдар иштинде чугаалажып келди. Ынчалзажок амдыында барык бүгү хоорайлар, ооң иштинде, Москва болгаш Ленинград ышкаш мындыг улуг хоорайлар безин, бүгү чылда хереглээр картофельди күзүн белеткээрин ораладжып турар. Муң-муң тонна картофельди шалалар адаанче болгаш таарыштыр кылдынмаан өске-даа кадагалал черлеринче сөөрттүп эккеп төп ап, картофельдиң үрелир чоруун хөйну болдуруп турар. Ынчангаш үрелип эгелей берген картофельди магазиннерге болган чок-ла садыглай берген турары таварылга эвес.

Хоорайларның садыг организациялары планныг болуп, оларга хереглеттинер чогуур хемчээлдиг картофельди, ногааларны, каттарны болгаш чимистерни каяа салырының дугайында колхозтар болгаш совхозтар-биле шынгыы дугуржуушкуннуг болур кылдыр, ынчангаш ооң соонда ол продуктуларны улуг эвес чарыгдалдар-биле хоорайларның садыг четкизинче тавында, организастыг, үргүлүү сөөрттүп киирер кылдыр ажыл-хереги ынчаар организастаза дээре эвес ийнен.

Көдээ ажыл-агый продуктуларын садарының гектар барымдаалаар нормаларын тодарадыр чурумунуң болгаш колхозтарга база районнарга белеткелдер планнарын бадылаарының дугайында санал-оналдарны база ТК-ның бо Пленумунга солушса чогуур.

Колхозтар тарааны, картофельди, эътти сүттү, дүктү дагаа чуургаларын күрүнеге садарының гектар барымдаалаар нормаларын белеткелдериниң доктааттынган хемчээлин, хөрзүн-климат байдалдарын болгаш тус-тус районнарның болгаш колхозтарның көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң специализациязын барымдаалап тургаш, облкуускомнар, крайкуускомнар, республикаларның Министрлер Чөвүлелдери бадылаан турзун деп саналдарны чамдык эштер деткий чугаалап турар.

Күрүнениң курлавырлары кылдыр эргежок чугула хемчээлдиг көдээ ажыл-агый продуктуларын магадылап киирерин хандырар дээш республикалар аайы-биле тараа, картофель хөвең, чигир свеклазы, лён продукциязы, эът, сүт дагаа чуургазы, дүк болгаш өске-даа чамдык чугула продуктуларны болгаш чиг-этти белеткээриниң планнарын, а ол ышкаш ниити-эвилел фондузунга республикаларның тускайлап турар продуктуларының хемчээлин ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели бадылаан турза чогуур.

Белеткелдериниң чаа чурумунуң дугайын чугаалашпышаан, алдынган продукция дээш колхозтарга авансы бээриниң системазының дугайын база бодаар ужурлуг бис. Тургустунган байдалдарның хараазы-биле хөй-хөй колхозтарда продукцияны колдуунда чылдың ийиги чартында сайгарып турар. Акша кириишкиннериниң сезоннуг чоруу колхозтарның планнарын чамдыкта үреп, колхозчуларга үргүлчү авансы бээринге шаптыктап турар. Авансы ажыглааны дээш колхозтардан хуулар тыртпайн турган, алдынган продукцияның күсели-биле колхозтарга акша авансыларын үргүлчү бээрин баш бурунгаар көөр херек.

Техниктиг культураларны тарып өстүрүп турар колхозтар амгы үеге чедир чиигеткен өртектер-биле мактал-шаңнал хевиринге тарааны, чигирни болгаш өске-даа продуктуларны ап турар. Чамдык ажылдакчылар: бараанчыдылганың ол системазын дүжүреринің өйү келбээн ийнен? —деп айтырыгны салып турар. Ону чоокку келир үеде кылырывыс илдең хире, а колхозчулар боттары база мактал-шаңналдың ындыг хевириниң чогумча чогун билип турар. Ынчалзажок ам ол оруктап барбаза чогуур. Хөвеңни, лённи, конопляны болгаш өске-даа хендирленчек карттыг культураларны, шай бүрүзүн, такпыны болгаш торгу коконнарын тарып өстүрүп турар колхозтарга тарааны садыглаарын, чигир свеклазының дужаакчыларынга чигирни садыглаарын, чиг-хөвеңниң, үстүг болгаш эфир-үстүг культураларының үрезиннериниң, лён-долгунецтиң, конопляның болгаш хендирленчек карттыг культураларның үрезиннериниң дужаакчыларынга саржагны болгаш жмыхты садыглаарын хевээр артырза чогуур.

Айыттынган продуктуларны чиигеткен өртектер-биле, тодаргайлаарга, күштүг болуп турар үүрмектеп садыглаар өртектерге удур чамдык чиигелде-биле садыглаар деп саналдар бар. Чамдыктар чиигелделер чокка, ол продуктуларны үүрмектеп садыглаар өртектер-биле садыглаарын саналдап турар. Ол-даа айтырыгларның талазы-биле санал-оналдарны солушса чогуур.

Сөөлгү чылдарның дургузунда ыяавыла дужаалгалар талазы-биле, МТС-териң ажылдааны болгаш контрактация дээш натура төлевириниң талазы-биле колхозтарның дыка улуг өрези тургустунуп келген. Ол өре чамдык колхозтарның кошкааның хараазы-биле, а ол ышкаш кайы-бир чылдың агаар-бойдус байдалының таарымча чок болганы-биле холбаштыр өлөөн хөй чылдарның дургузунда тургустунуп келген.

Ыяавыла дужаалгалар талазы-биле, МТС-териң ажылдааны болгаш контрактация дээш натура төлевириниң талазы-биле өлөөн хөй чылдарның дургузунда мөөнеттинип келген өрелерни колхозтардан үндүр бижизе чогумчалыг эвес ийнен дээрзиниң дугайында айтырыгны чугаалажып көөр кылдыр киирип турар. Ол чоруk экономика талазы-биле кошкак колхозтар оларны бүдүрүлге-техниктиг хандырарының чаа хевирлериниче шилчиирде оларның байдалын чиигедир. Ол чугула айтырыгның талазы-биле база Пленумга санал-оналдарны солушса чогуур.

Эштер! Белеткелдериниң чаа чуруму сөөлгү чылдарның дургузунда көдээ ажыл-агыйга болган ханы өскерилиишкиннерден болдунуп турар. Ол дээрге, көдээ ажыл-агыйның социалистиг системазының эде тургузуушкунунуң болгаш тургустунулгазының чылдарында биске турган белеткелдер хевириндеи үндезини-биле ылгалып турар. Ынчан партия болза, продуктулар бүдүрүп үндүрери четпес байдалдарда белеткелдер системазы күрүнениң хереглелдеринге болдунар-ла аргалыг хөй хемчээлдиг тарааны болгаш өске-даа продуктуларны мөөнөөр хүлээлгелиг деп ол өге белеткел суурну барымдаалап турган болгай.

Көдээ ажыл-агый шиитпирлиг көдүрлүүшкүнде турар амгы үеде белеткелдер системазының мурнунда ең-не калбак негелделер көдүрлүп турар. Ол система болза, чүгле чуртка херектиг хемчээлдиг аъш-чемни хандырар эвес, харын көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң улам ыңайгы өзүлдезинге суурну тургузар, ниитиниң ажыл-агыйын көдүрер дээш демиселге колхозчуларның инициативазын улам-на калбаа-биле хөгжүдеринге идиг бээр хүлээлгелиг. Ындыг болганда, белеткелдерниң чаа чуруму көдээ ажыл-агый продуктуларының элбекшилин чуртка ең дүрген тургузар дээш демиселге партияның болгаш улустың холунда күүлүг бызразы болур болгаш болган турар-даа ужурлуг.

II.

Көдээ ажыл-агый продуктуларынга белеткел өртектериниң дугайында

Белеткелдериниң бүгү системазының ең чугула айтырыгларының бирээзи көдээ ажыл-агый продуктуларынга экономика талазы-биле үндезилеттинген өртектерни доктаадыры болур. Бистиң политикавыстың өптии, күрүнениң болгаш колхозтарның, үлетпүрну болгаш көдээ ажылагыйны хөгжүдериниң сонуургалдарын, ажылчын аңгының болгаш тараачыннарның, бүгү совет улустың сонуургалдарын шын дүүштүрүп билири чогум-на өртектерниң айтырының шиитпирлээринге бүгү долузу-биле илереттинер ужурлуг.

Өртектериниң политиказы болза, колхозчу тургузугну улам-на быжыглаар, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин болгаш көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин дүрген көвүдедирин, колхозчу экономиканы бүгү талазы-биле хөгжүдерин деткиир ужурлуг. Ооң-биле кады көдээ ажыл-агый продуктуларынга өртектериниң политиказы чүгле бүдүрүлгени хандырар хүлээлгелиг эвес, харын база үлетпүрнүң, ылаңгыя колхозчулар боттары база сонуургалдыг болуп турар улус ажыл-агыйының кол күжү—аар индустрияның күчү-шыдалын дүргедедиринге чогуур хемчээлдиг чыылдаларны тургузар дээрзин база уттуп болбас. Ынчангаш, көдээ ажыл-агый продуктуларынга чаңгыс аай өртектерни доктаадырының айтырыын шиитпирлевишаан, бистер ооң-биле кады ажылчыннарның болгаш тараачыннарның эвилелин улам ыңай быжыглаарының, бистиң хөй националдыг социалистиг күрүневистің улустарының найыралын быжыдарының сорулгазын шиитпирлеп турар бис.

Көдээ ажыл-агый продуктуларынга чаңгыс аай өртектерни доктаадыр дугайында айтырыгны бөгүн чугаалажып турган, өртектериниң политиказынга хажыдыышкыннарны болгаш ышкындырыгларны чоокта чаа болдуруп турганын демдеглевейн барып болбас бис. Өлөөн хөй ең чугула продуктуларга 1953 чылга чедир туруп турган белеткел өртектери куду турган, олар күш-ажылчы болгаш материалдыг чарыгдалдарны дуглавайн турган болгаш ниитиниң ажыл-агыйын хөгжүдеринге биче-даа таарымчалыг байдалдарны хандырбайн турган. Өртектер политиказынга ол хажыдыышкыннар болза көдээ ажыл-агыйга когаралды чедирген, бүдүрүлгени көдүрериниң материалдыг сонуургалын бакыраткан, колхозтарның хөгжүлдезин шаптыктаан.

Мурнунда көдээ ажыл-агый продуктуларынга өртектерни доктаадырда ниитиниң бүдүрүлгезин хөгжүдеринге ажылдакчыларның материалдыг сонуургалының ленинчи принцивин хаая эвес барымдаалавайн турган. Совет күрүнениң экономиктиг политиказының ең чугула айтырыгларының бирээзин ындыг янзылыг шын эвес көөр чоруk марксизм-ленинизмниң ёзузунга таарышпас болган. Чурттуң улус ажыл-агыйын эргелеп башкарар талазы-биле бүгү ажыл экономиктиг хөгжүлденің ол үезиниң онза байдалдарының бодамчалыг учедунга үндезилээш тургустунар ужурлуг, социалистиг экономиканың хөгжүлдезиниң хоойлуларының негелделери-биле бүрүн дүүшкен турар ужурлуг деп В. И. Ленин өөреткен.

Бистиң партиявыс марксисчи-ленинчи теорияны удуртулга болдурбушаан, ол улуг ышкындырыгларны болгаш хажыдыышкыннарны илереткен. Көдээ ажыл-агыйны удуртурында ындыг янзылыг хажыдыышкыннарның болгаш ышкындырыгларның түннелинде көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң өлөөн хөй адырларынга шыңгыы болгаш үр хожудаашкын, мал ажылы ышкаш ындыг чугула адырга сандаргай чоруk биске турган деп партия айытkан. Көдээ ажыл-агыйны удуртурында ындыг янзылыг практиканы уламчылаар болза, улуг политиктиг үржуктарлыг бооп болур турган, ажылчыннарның болгаш тараачыннарның эвилелин кошкадып, бистиң чуртувуска коммунизм тургузуушкунунуң бүгү хөрээнге улуг когаралды чедирип болур турган деп партия бүгү дорту-биле болгаш чидии-биле медегленген.

Партия болза көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрериниң көвүдедиринге колхозтарның болгаш колхозчуларның материалдыг сонуургалының ленинчи принцивинге үндезилээш көдээ ажыл-агыйны күштүг көдүрериниң делгеренгей программазын Төп Комитеттиң сентябрь болгаш ооң дараазындагы Пленумнарынга, бодунуң XX съездизинге ажылдап кылган. Ең чугула көдээ ажыл-агый продуктуларынга мурнунда турып турган экономика талазы-биле үндезилеттинмээн болгаш аажок куду өртектерни эде көрген болгаш дыка бедиткен. Партия болза чаа белеткел болгаш садып алыр өртектер колхоз бүдүрүлгезиниң хөгжүлдезинге идиг берген турарын барымдаалаан.

Ооң-биле кады көдээ ажыл-агыйны көдүрериниң талазы-биле өске ең чугула хемчеглерни партия база боттандырган. Колхозтарны, МТС-терни болгаш совхозтарны мергежилдиг кадрлар-биле быжыглаан, көдээ ажыл-агыйның бүдүрүлге-техниктиг суурун дыка күштелдирген, планнаашкынның чаа чурумун чоруткан, көдээ ажыл-агый артелиниң Уставынга эргежок чугула өскерилгелер киирер эргени колхозтарның боттарынга тывыскан.

Көдээ ажыл-агыйга күрүне аажок улуг деткимчени көргүскен. Сөөлгү дөрт чылдың дургузунда тудуушкунга болгаш машиналарны база дерилгелерни тыптынып алырынга чурттуң көдээ ажыл-агыйынче 75 миллиард 400 миллион рубльди, азы ийиги, үшкү, дөрткү беш чылдарда болгаш бешки беш чылдың үш чылдарында ол сорулгаже дүүштүрген өртектер ёзугаар каттыштыр чоруткан акша хөрөңгиден 10 миллиард рубль хөйну чорудуп берген.

Ол бүгү хемчеглериниң түннелинде көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрери аажок өскен, колхозтарның орудгалары дыка көвүдээн, колхозчуларның материалдыг чаагай байдалы көдүрүлген. ТК-ның сентябрь Пленумунуң соонда эрткен үениң дургузунда чүгле көдээ ажыл-агый продуктуларынга өртектериниң бедээниниң күсели-биле колхозтарның болгаш колхозчуларның чылда орулгазы 50 миллиард рубльден ажыг көвүдээн.

Ам, көдээ ажыл-агыйны көдүрериниң, колхозтарның экономиказын быжыдарының байдалдарында болгаш ылаңгыя машина-трактор станцияларын эде организастаарыбиле холбаштыр көдээ ажыл-агый продуктуларынга белеткел болгаш садып алыр өртектер дугайында айтырыгже катап эглири эргежок чугула. Бирээде, ам бисте МТС-териң ажылдааны дээш натура төлевири чок болур болгаш ооң-биле холбаштыр садып алыр көдээ ажыл-агый продукциязының хемчээли улгадыр ужурлуг болганда ону кылыры онза чугула. Ийиде, өртектериниң хөй янзылыг чоруун узуткаар болгаш көдээ ажыл-агый продуктуларынга чурттуң зоналар аайы-биле таарыштырган күрүнениң чаңгыс аай өртектеринче шилчиир төлөөде ону кылыр херек.

Амгы туруп турар системада ол-ла продуктуларның белеткелдери аңгы-аңгы өртектер-биле чоруттунуп турар: ыяавыла дужаалга ёзугаар дужааган продукция дээш өлөөн куду, белеткел өртээн; күрүнениң садып алыышкынын ёзугаар дужааган продукция дээш өлөөн бедик, садып алыышкын өртээ-биле төлеп турар. МТС-териң ажылдааны дээш натура-төлевириниге акша санажылгалары чок чурумбиле дужаап турар. Продукция болза колхозтарга күүсеттинип механизастаттынган ажылдар дээш күрүнениң чарыгдалдарын дедир чандырарынга барып турар. Контрактация чуруму-биле кирип турар продукция база янзы-бүрү өртектер-биле төлеттинип турар: продукцияның планныг хемчээлдериниң иштинге дужааттынып турар кезиин бир өртек-биле төлеп, а өлөөн хөй продуктулар талазы-биле пландан ажыр дужааганы дээш шаңнал-немелде хевири ёзугаар дыка бедик өртек-биле төлеп турар.

(Уланчызы дараазында үнер).

Херээженнер чөвүлелиниң ажылынга партийжи удуртулганы күштелдирер

Сүт-Хөл районнуң «Бора-Тайга» көдээ ажыл-агый артелинде партия эге организациязының коммунистериниң ниити хуралы колхозта херээженнер чөвүлелиниң ажылынып дүрүмүнде ооң даргазы эш М. Топуй-оолдуң илеткелин дыннап чугаалашкан.

Колхозта партия организациязынан (секретары эш Сундук) колхоз бүдүрүлгезинге херээженнериң киржилгезин организастаар талазы-биле чөвүлелдиң ажылынга четпес дузалажып келгенин хуралга санал берген коммунистер чидии-биле илередип шүүмүүлээннер. Колхозта ажыл кылып шыдаар 200 ажыг херээженнер ниитиниң күш-ажылынга четпес организастаттынган, 25 орунуг уруглар яслизиниң бажыңы түүтүнган болза-даа, ясли амдыгаа чедир ажыттынмаан, херээженнер ортузунда организастыг болгаш кижизидилгелиг ажыд кошкак тургустунган. Бүгү колхозчу херээженнериң ниити хуралын бо чылдың дургузунда чаңгыс-даа удаа чыылдырбаан, херээжен чоннуң ортузунга лекцияларны, илеткелдерни, беседаларны болгаш номчулгаларны калбартып чорутпайн келгени хуралга илерээн.

Хөй уруглардыг 140 ажыг иелериниң дузаламчы акшазын чогуур үезинде үндүрүп бербейн, ону саададыр база иелериниң уругларын кижизидеринге көрдүнген күрүнениң дузаламчызын оларның холуга бербейн, үндүрүглер төлевиринге тыртып ап турган Бора-Тайга көдээ Советтиң күүскомунуң (даргазы эш А. Сергей) четпес практиказын хуралдың киржикчилери шыңгыы шүүмүүлээш, ол чорукту соксадырын негеп турганнар.

Колхозтуң түдүг ажылынга, суур чаагайжыдылгазынга, мал ажылынга болгаш огород бригадазынга херээжен чоннуң киржилгезин калбаа-биле организастаар база уруглар яслизин чоокку хүннерде ажыдар хемчеглерни айыткан доктаалды коммунистериниң хуралы хүлээп алган.

Ол доктаалды боттандырары-биле яслиниң ажылдакчыларын шилип алыр, аңаа тургузар уругларныч даңзызын тургузар, оларны эмчиге шинчидер ажылды херээженнер чөвүлели амгы үеде чорудуп өгелей берген.

А. АКАРА.

Мал чеминиң белеткелинче кичээнгей салыр

ЧАДААНА. («Шынның» корр.). Чөөн-Хемчик районда «Кызыл тараачын» колхоз сиген кезилдезинге белеткел ажылын четпес чорудуп турар. Аът-биле сиген кестирер 9 машиналарның үжү ам-даа септеттинмээн, 110 хөл кадыырларындан чүгле беженни сыптап алган, аътың 6 дырбаатыларының ийизи үелик хевээр.

Сиген шөлүнүң талазы-биле бүдүн чай дургузунда чүгле 60 гектарны суттарып алган. Сиген шөлүн калбартыр, чаа шөлдерни немей шингээдип алыр сорулга-биле даштыг, хараганныг, бок үнүштерлиг черлерни арыглап аштаар ажыл организастаттынмаан.

М. СЕВЕН.

* * *

Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг колхозунуң С. Дайыранзага удуртурган аныяктар звенозу эки ажылдап турар. Даг-Базарында ол звено 300 ажыг гектар сиген шөлүн хандырар улуг суттат бугазын казып доосказ, ында 30 кижи бар.

Звено сөөлгү хүннерде 220 гектар сиген шөлүн суттарган. Оларда ажылдың хүн нормазын 135 хуу чедир күүседип турар С. Чолдак-кыс, Б. Чаан-оол, Д. Семис, Н. Ажы ышкаш мурнакчылар хөй.

Д. КЕСТИКПЕН.

Күрүнеге дүк дужаалдазын ажыр күүсеткен

Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары эрткен чылдыңга бодаарга, бо чылын хой кыргылдазын өлөөн организастыг чоруткан. Олар 7036 баш хойларны кыргаан. Артель план ёзугаар 3194 кг дүктү күрүнеге дужаган болгаш пландан ажыр 5661,5 кг-ны база кинрген. Дүктен дыка хөй аша өрулгазы кирген.

Зоотехник эш Шагжы хой дүгүн кыргын алыр ажылга хойжуларны эки организастап, оларның ортузунга агитация ажылын калбартып турган. Хойжу Д. Кызыл-оол бодунуң ажаан турар 502 иттериниң бирөзинден-не 2, 200 кг, Дыртай-оол 400 иттериниң бирөзинден 2 кг дүктү кырганнар.

С. КЫЗЫЛ-ООЛ.

Ооң суггарган тараазының үнүжү чаагай

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң колхозчузу, комсомолчу С. Шура 5 чыл дургузунда тараның чайгы ажаалгазын чорудуп келген. Артель баштаар чери бо чылын 32 гектар кызылтасты аңаа быжыглаан. Ооң бирги суггарылгазын ол доосказ, ам ийиги суггарылгазынче кирипкен.

Аныяк суггарыкчы кызыл-тасты чүгле суггарып турар өвес, харын бок үнүштерни база аштап турар.

О. ӨКТЕК-ООЛ.

Көдөэниң ажыл-ишчилериниң ортузунга садыгны үлегерлиг организастаар

Бистиң областың ырак черлериниң бирөзи болур Өвүр районга автолавканы облпотребсоюзтуң баштаар чери бо чылын тускайлап берген. Ук автолавканы райпо баштаар чери амгы үеде малчыннар ортузунга садыгны үзүктелишкин чок организастаарынга ажыглап турар.

Ырак одарларда, чайлагларда малчыннарга бараанларны график ёзугаар сөөрттүп чедирип садыглаарын чурумчуткан. Ылаңгыя сөөлгү үеде ол автолавка-биле «Торгалыг» көдээ ажыл-агый артелиниң Хоолуда, Ак-Чыраада, Сарыг-Хөлде, «Коммунизмче орук» колхозтуң Бора-Шайда, Арыг-Бажында, Ак-Кежигде, «Кызыл тук» колхозтуң Саглы-Бажында, Хорумнуг-Ойда, Халыын-Одарда малчыннарынга чугула хереглелдиң бараанларын чедирип садыглап турар.

Өвүрнүң ырак одарларында малчыннарга чугула хереглелдиң бараанларын чедирип садыглаарынга автомашинаны тускайлаан чорук совет кижилер дугайында Коммунистиг партияның, Совет чазактың соксаал чок сагыш салыышкынының база бир илергейлээшкини болурун районнуң ажылчы чоннары демдеглеп, боттарының өөрүп четиргенин чугаалап турарлар.

Д. СПИРИН.

* * *

Чаа-Хөл районнуң «Бурунгаар» көдээ ажыл-агый артелинде магазин өргелекчизи эш Мохов көдөэниң ажыл-ишчилерин үлетүр болгаш аъш-чем бараанны-биле үзүктелишкин чок хандырар дээш идепкейлиг ажылдап, садып алыкчыларның чагыларын, негелделерин дыңнангыр ёзу-биле күүседип берип турар. Малчыннар ортузунга садыгны үлегерлиг организастаарынче өш Мохов ам кол кичээнгейни угландырып турар.

Б. МОНГУШ.

* * *

Таңды районда «Совет Россия» колхозтуң малчыннарының негелделерин райпо баштаар чери четпес хандырып турар. Чайгы үеде часка кедер тоннарны, идиктерни болгаш өзерни малчыннарга өккеп садыглаар дугайында негелде амга чедир күүсеттинмээн.

Малчыннарның хереглелдерин, чагыларын хандырарынче кичээнгейни райпо баштаар чери күштелдирер ужурлуг.

С. СЮРЮН.

* * *

Бай-Тайга районда чамдык магазиннер болгаш столовая чоннуң негелделерин четпес хандырып, боттарының хүлээлгелерин багай күүседип турар. Ылаңгыя ырак чайлагларда малчыннарга садыгны организастаарынче кичээнгейни райпо даргазы эш Монгуш-оол шоолуг угландырбаан. Район төвүнде аъш-чем магазиннери чогуур шагында ажыттынмас, садып алыкчыларны үр манадыр чоруктарны болдуруп турар апарган.

Столованың ажылы сөөлгү үеде дыка баксыраан. Ында белеткеп турар чемнериң шынары чавыс, чүгле хаван эъдинден өске чемни барык белеткевейн турар. Ол столованың буфет өргелекчизи эш Тарасова чемненичилерге өөлдек өвес чоруктарны болдуруп, оларның хереглелдерин дыңнангыр өвес ёзу-биле көрүп турар.

Ниитиниң чемненилге болгаш садыг черлериниң ажылында бар четпестерни шиитпирлиг чайладыр талазы-биле райпо баштаар чери тодаргай хемчеглерни алыр ужурлуг.

С. САЛЧАК.

Коллективтиң күш-ажылы

Кызылдың үлетпүр бараанларының № 1 магазининиң галантерей салбырының ажылдакчылары ажылчы чоннарның негелде, хереглелдерин бүрүн хандырар дээш кызымаккай ажылдап турарлар. Салбырны дүржүлгалыг садыгжы А. Лунгова удуртып турар. Садыгжыларның демниг күш-ажылы бараан саарылгазының ай, квартал планнарын үргүлчү ажыр күүседиринге дузалап турар. Салбыр бирги кварталдың онаалгазын хуусаа бетинде ажыр күүседкен.

Садып алыкчыларның хереглээн барааннарын чагыг ёзугаар бижип ап, үргүлчү хереглеттинер өөк, хендир дээн ышкаш барааннарны прилавка кырынга тускай харжактарга делген салыры чаңчыл болган.

Салбырның садыгжылары К. Мартынова, Е. Очурова өртектиг белектер-биле каш удаа шаннатканнар, а ооң өргелекчизи А. Лунгова «Совет садыгның эки ажылдакчызы» деп демдек-биле чоокта чаа шаңнаттырган.

Н. ВАСИЛЬЕВ.

Бөгүнгү Кызыл. Чурукта: Кочетов кудумчузунда кинотеатр.

Өвүр районнуң Торгалыг суурунуң колхозчу чурттакчыларынга эмнелге хандырылгазын эки тургуска. Эмнелге ажылдакчылары аарыг кижилерге улуг кичээнгейни салып турар.

Чурукта: Торгалыгда эмнелге салбырының өргелекчизи фельдшер С. Сендежынын аарыг урутну шиитип турары.

Фото В. Лутковтуу.

ОБЛАСТЫҢ КОЛХОЗТАРЫНДА БОЛГАШ СОВХОЗТАРЫНДА ТРАКТОР АЖЫЛДАРЫНЫҢ КҮҮСЕЛДЕЗИНИҢ ДУГАЙЫНДА МЕДӨӨ

(1958 чылдың июнь 20-ге чедир хуу-биле)

Машина-трактор станциялары	Чайгы чер андарылгазы	Чымчак чер андарылгазы
Чаа-Хөл	114,1	36,3
Чадаана	100,7	42,1
Сарыг-Сеп	86,6	47,7
Сүт-Хөл	82,9	39,6
Тес-Хем	76,8	71,5
Шагаан-Арыг	75,4	46,9
Бай-Тайга	75,0	47,8
Кызыл-Мажалык	55,9	36,4
Бай-Хаак	51,6	37,4
СОВХОЗТАР:		
«Элегес»	121,0	37,3
«УТКА-ның 25 чылы»	115,2	22,2
«Барлык»	107,1	19,0
«Межегей»	101,1	18,5
«Өөк»	68,0	30,9

Ленин аттыг колхозта

Хой кыргылдазын организастыг өгелээш артель күрүнеге дүк дужаар планын күүсеткен, тодаргайлаарга 9,9 тонна дүк дужааттынган.

Артельдиң кыргыыр шээр малы ам-даа хөй, кыргылда үргүлчүлеп, дүктү пландан дашкаар садып турар.

Күрүнеге дужаар малын колхоз семиртип өгелээн. Ниитизи-биле 1260 баш малды үскеш, 6 кижиге дужаап берген. Үскен малда 200 шары база бар. Ук мал июль 1-де Чеди-Хөл баазазынга дужааттынган турар.

Колхоз 40 муң баш малды Чайлагда, Кара-Хөл, Шивээлиг-Хем, Шыжымада, Даглар-Дөстеринде Шуурмакта аппарган. Чайлагларда өт-сигениң үнүжү эки.

№№ 1, 2 сүт-бараан фермаларын Сайлыг-Хем, Улуг-Оймак деп чайлагларже көжүрген.

Областың национал театрының артистери колхозчуларга «Кажар Будамшу» деп бурят-моол шиитпирлиг көргүскеннер. Колхозчулар артистерниң эки ойнаанын демдеглеп, моон соңгаар колхозка кээп, боттарының солун оюннарын көргүзүп турарын күүсээннер.

С. СЫРАТ-ООЛ.

Тес-Хем район.

Кызымаккай почтальон

Кызылдың харылзаа конторазының почтальону Л. Незванова бодунуң хүлээлгезин ак-сеткилдиг күүседип турар. Дежурный почтальон болганда ооң кылып турар ажылы өскелериниңден онзагай байдалдыг. Незванова дыштанып турар ийикпе азы кандыг-бир чылдагаан-биле ажылга үнмейн барган өштеринин участоктарын харылзаар хүлээлгелиг. Ынчангаш ол хоорайның барык-ла бүгү кудумчуларынга барып турар.

Кызымаккай почтачы кайы-даа участокка барганда ында чурттап турар кижилерниң чагып алган чагылгаларын чогуур үезинде чедирип берип, чагыкчыларның талазындан чаңгыс-даа хомудал чок ажылдап турар.

Е. МЕРКУШИН.

Ниитиниң корум-чурумунуң үрекчилери-биле демисежир

«Ниитиниң корум-чурумунуң болгаш айыл чок чоруунуң дүрүмнерин хажытканы дээш харыысалга дугайында» шиитпирни ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң күүскому бо чылдың март 21-де үндүрген. Ол шиитпирни ажылчы чоннар ортузунга таныштырар ажылды Чаа-Хөл районнуң партия, совет болгаш хоойлу-дүрүм органнары дыка четпес тургусканының чижээ дараазында фактылардан тодаргай көстүп турар.

Чоокта чаа ол районнуң «Найырал» колхозунуң часкы ажыл-агый түннелдериниң байырлалы болган хүнде 20 хире аныяк колхозчулар колхоз аъттары мунгулап алган, колхоз төвүнүң болгаш район төвүнүң кудумчуларынга содаалажып хүнзээннер. Ниитиниң корум-чурумун хажыткан ол кижилер боттарының дерзии үүлгедиглери-биле суурларның бүгү чурттакчыларын хөлзедип дүүреткен. Адак сөөлүнде дөрт аъттыг кижи шагдааның район салбырының бажыңының мырыңай-ла чанынга-даа соккулажып турда, ол дерзии чорукту соксадыр, буруулугларны кезедир талазы-биле кандыг-даа хемчег алдынмаан.

Районнуң Кызыл-Даг суурунда буга мазып ажылдап турар области суг ажыл-агый черниң М. Глушков удуртқан ажылчыннарының иштинден чамдык аныяктар белүглежип алгаш, суурнуң клубунга ажылчы чоннарның кино, шин көрүп турган черинге келгеш, клубтуң соңгаларынче даш октап, ажылдап турган кино аппаратының электри удазыннарын үргеп каан. Хулиганнарның ол бак үүлгедиглеринге удур база-ла кандыг-даа хемчет алдынмаан.

Ленин аттыг колхозтуң суурунга колхозчу Сарыг-оол баштаан бир кезек аныяктар база-ла аъттыг содаалашкаш, бир школачы оолдуң арын-бажындан хан үндүр өттел каан турган.

Шак ындыг кем-херектиг чоруктарның болдунуп турарының колдуг чылдагааны болза, ниитиниң чурумун быжыглаар талазы-биле шагдааның район салбырының четпес ажылдап турарында, а ол ышкаш районнуң партия, совет болгаш комсомол организацияларындан чоннуң, ылаңгыя аныяктарның ортузунга кижизидилгелиг ажылды дендии кошкак тургусканында болуп турар.

Н. ОЛЗЕЙ-ООЛ.

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР

Малчыннарже кичээнгей салыр

Чаа-Хөл районнуң «Найырал» болгаш «Тиилелге» көдээ ажыл-агый артельдериниң 20 кодан шээр болгаш бода малы Ортаа-Хемде, Буддулугда, Чингеде чайлаглаан. Чайлагларда өт-сигениң үнүжү чаагай, малдың деңгилдези эки.

Малчыннар ниитиниң малын семиртип одарладыр, менди ажаар дээш дүн-хүннүң кадалын организастап, үргүлчү туда кадарып турарлар. Малчыннар ак-сеткилдиг кызымаккай ажылдап турда колхозтарның баштаар черлери, райпо оларны өргежок чугула барааннар-биле хандырар талазы-биле организастыг ажыл чорутпаан.

Чайлагларда дерги садыглары организастаттынмаанындан малчыннар Улуг-Хемни кежип, колхозтарда, район төвүнде магазиннерден кээп бараан садып ап, хөй үе-шагны эрттирип турарлар.

М. БАЙЛАК.

Өртке удур хемчеглерни күштелдирер

Өртке удур камгалалдың Өвүр районда ажылдакчызы эш Хуурак, ыяш камгалалының ажылдакчызы эш Дуданец олар боттарының хүлээлгелерин четпес күүседип турарлар. Өртке удур херекселдер болур демир хүүрактер, кочалдар, кидис, өлезиннинг харжактар, суглуг досказлар район төвүнде чамык албан черлериниң, школаның, магазиннериң чанында амга чедир белеткеттинмээн.

Өртке удур хемчеглерни суурларга, колхозтар фермаларынга, тараа болгаш сиген шөлдеринге, аргаыяш иштинге боттандырар дугайында тайылбыр ажылын чоннуң ортузунга эштер Хуурак, Дуданец олар барык чорутпайн келгеннер. Өртке удур хемчеглерни күштелдирери өргежок чугула.

К. САГАН.

Паром ажылында четпестерни чайладыры чугула

Каа-Хем районнуң девискээри Көк-Тейде паром ажылдакчылары эштер Филиппов, Чеботарев олар боттарының хүлээлгелерин сөөлгү үеде четпес күүседип турар апарган. Чүл дээрге, хемниң кайы-даа талазындан келген машиналарны кежээкиниң 7 шактан соңгаар кежирериниң үстүнде эштер ойталап турар. Кежээ 7 шактан орай келген машиналар хондур манаар ужурга ам хаая өвес таваржып турар.

Машиналарны кежирерин саададыр, пассажирлерни хемниң ол, бо талазынга үр манадыр чоруктарны паромнуң ажылдакчылары болдуруп келген. Паромнуң ажылында бо четпестерни чайладыры чугула.

Д. ДОРЖУКПАН.

Допчузу-биле

Сүт-Хөл районнуң «Алдан-Маадыр» колхозунуң түдүг бригадазының ыяш дилер пилорамазы эрткен чылдың сөөлгү ийи айларындан бөөр шимчевестээн. Чоокку үеде пилораманы ажылдадыр, түдүгларны дилиг материалдары-биле хандырары негеттинип турар.

М. ДАРЫЙ-ООЛ.

* * *

Чаа-Хөл районнуң «Найырал» колхозунуң төвүнде 5 кудуктарның ийизи ажыглалда кирбейн турар. Суур делгем, улуг болгаш арткан кудуктардан үргүлчү суг үзүп, хөлдирип турарындан оларның суу довурактыг, борангай, хирлиг. Ногаанчыдылгага болгаш чоннуң амыдыралынга хамзарыштыр четчир санныг кудуктарны казарын организастаарының үези келген.

В. АРАКЧАА.

* * *

Улуг-Хем районнуң «Чодураа» колхозунда ясли чогундан чаш уругларлыг иелер колхоз бүдүрүлгезинге массалыг киришпейн турар. Колхозта ясли тургузуп алырының аргазы бар. Яслиге херексел кыыдыр белеткээн оруннар, матрастар, чоорганнар болгаш аяк-сава аймаан складта шыгжап каан бар. Бо айтырыгны амыдыралга боттандырарының өйү чоокшулаан.

К. ШАКТАР-ООЛ.

Рынокту тургузары чугула

Таңды районнуң Хову-Аксында бүдүрүлге черниң тудуглары хүн-бүрү өзүп, ында чурттакчыларның саны мурнуку чылдардан көвүдээн.

Суурнуң чурттакчылары боттарының артыкшылдыг продуктуларын садар тускай чер чок болуп турарлар. Аъш-чем магазининиң чанында бичии шөлчүгеште хирлиг ажык прилавка бар. Аъш-чем аймаа садар болгаш садып алыр дээн кижилер аңаа келирлер. Ол прилавка таарыштыр дериттинмээн, ында деңзи дээн ышкаш херекселдер чок болгаш үргүлчү боз, хирлиг чыдар.

К. КАНЧЫЫР-ООЛ.

Парлаттынмаан чагааларның изи-биле

Бай-Тайга районнуң Каргы көдээ Совединде организацияларның ажылында четпестер барын, ол четпестерни узуткаар талазы-биле көдээ Советтиң, ында партия организациязының хемчег албайн турарын көдээ корреспондентилер эштер Б. Сыскыр, А. Кара-оол олар редакцияга бижээн.

Редакцияның чоруткан материалынга СЭКП Бай-Тайга райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизинин өргелекчизиниң оралакчызы эш О. Сирин-оолдуң харыылааны болза, көдээ корреспондентилериниң айыткан четпестери турган, чоннуң парлалга чагылдазының акшазын будулдурган эш Нелюбованы ажылдан үндүрген, яслини дерип турган болгаш ында 20 уруглар күрүне хандырылгазында чурттап турарлар, садыг ажылынга турган четпестерни узуткаар хемчеглер алдынган болгаш столовая ажыттынган.

Улгаттыр каттышкан колхозтуң комсомол организациязы

Өвүр районнуң «Торгалыг» көдээ ажыл-агый артелинге «Совет Тывайың 5 чылы» колхоз каттышкан соонда, комсомол организациязының үчүдүнде комсомолчуларның саны 140 ажыг кижи болган. Ол колхозта аныяктарның саны базала дыка хөй. Колхоз бүдүрүлгезинде улуг күш болур комсомолчуларның болгаш аныяктарның ажылын хосталган секретарь эш Байыр-Белек удуртып турар.

Колхозтуң комсомол организациязы комсомолчуларның болгаш аныяктарның күжүн колхоз бүдүрүлгезиниң бүгү алырларында шыны-биле таарыштыр быжыглаан.

Мал ажылында 57 комсомолчулар ажылдап турарлар, ооң иштинде саанчылар 30 кижи, 6 сүт-бараан фермаларында колдуунда комсомолчулар болгаш аныяктар ажылдап турар, оларның аразында үр чылдарда саанчылап ажылдап келген мурнакчылар хөй. Комсомолчу Давыстын-оол чыл өгезинден бөөр бодунга быжыглаан инектериниң бирөзинден-не ортумаа-биле 540 кг сүтү саган, чыл төнчүзүнге чедир 1100 кг сүт саар дээн хүлээлгезин ол чугаа чокка ажыр күүседир. № 1 сүт-бараан фермазының аныяк саанчылары 53 саар инектерден 50 муң ажыг кг сүт саар планын чартык чылда дыка ажыр күүсеткен. Ол фермада комсомолчулар болгаш аныяктар Күскелдей, Вая, Баят-оол олар күш-ажылга онза чүткүлдүүн көргүскеннер.

Хөй фермаының учётчиги комсомолчу Даираа бодунуң харыылаан участогунда дүк кыргылдазын чедиишкиниг организастап турар. Участоктуң кадарчылары чурт хойларының баш бүрүзүнден ортумаа-биле 2,2 кг ажыг дүктү кыргып алган. Үш харлыг хайнак иттериниң аныяк кадарчызы эш Комбуй-оол ирт бүрүзүнден 5,5 кг дүктү кыргып алган. Ооң кададында 350 ажыг баш иттерден 2 тонна ажыг бедик шынарлыг дүк алдынар.

Малдың чаш төлүн менди өстүрер талазы-биле дыка хөй комсомолчулар бедик көргүзүглерни чедип ап турар. Чижээ, өшкү кадарчызы Хенен-Дамбаа 260 өшкүден 265 анайны, чылгычы Сосоо кулунналаан 40 ажыг белериниң кулуннарын менди өстүрүп турарлар. Комсомолчулар Ш. Мандык-оол, Даш-оол олар чаш быыааларның ажаалгазын зоотехниктиг чурум ёзугаар чорудуп келген. Оларның ажаалдазында хайнак быыаалар дүн-хүн иштинде ортумаа биле 500—600 грамм деңзини доктаамал немеп турар.

Түдүг ажылында 19 комсомолчу оолдар, кыстар ажылдап турар. Олар бо чылын колхоз төвүнге 15, кыштагларда 9 чурттарга бажыңнарын, 18 чаа кажааларны тудар хүлээлгени алган. Чартык чылдың дургузунда 9 чурттарга бажыңнарының түдүү доозулган, кажааларның түдүг материалдары кыштагларда бүрүн белеткеттинген. Комсомолчу **түдүгжулар Кирти-Хаа, Дөчүн-оол, Кертик-оол, Делгер** олар ажыл нормазын үргүлчү 150—200 хуу күүседип турарлар.

Хову ажылында 80 ажыг комсомолчулар болгаш аныяктар ниитизи-биле 250 га ажыг тараа болгаш мал чеми культураларны тараанар. Комсомолчу тракторист эш Таан-оол чер андарып, илиртээриниң болгаш үрезин чаштырарының планын үргүлчү 200 хуу чедир күүседип турган. Амгы үеде аныяк тараажылар суггарылга ажылын калбаа-биле чорудуп турар. Эштер К. Дамбаа, Бугажык, Сарыг-оол олар боттарының участоктарының баштайгы суггарылгазын доосканнар.

Ногаа ажаалдазында комсомолчулар Долбаа, Вера, Уйнукай олар бок үнүштер-биле демиселди калбартып, огурец, капустаны хүнде үш удаа суггарып турарлар.

Колхозчу комсомолчуларның иштинде мал эмчизи эш Ланзыы, радис эш Д. Шура, чолаачы Кызыл-оол ышкаш янзы-бүрү тускай өртемниг кадрларның саны улам-на көвүдеп турар. Ылаңгыя эш Ланзыы ниитиниң 40 муң ажыг баш малын янзы-бүрү аарыглардан камгалаарынче шиитпирлиг хемчеглерни ап, сибирь язвазы, бруцелез, оспа аарыгларга удур ниитизи-биле 4480 ажыг баш малдарга тарылганы чоруткан, 1700 баш малдарны эмнээн.

Үстүнде чедиишкиннер-биле чергелештир колхозта комсомол организациязының ажылында чамдык четпестер барын айтыр херек. Комсомолчуларның ниити хуралдарын чогуур үезинде чыылдырып, аңаа амыдыралчы айтырыгларны шиитпирлеп турар болза-даа, ол шиитпирлериниң күүселдезиниң хыналдазы чоруттунмайн турар. Комсомол комитеди чамдык айларда план чок ажылдап келген. Комитеттиң бюро кежигүннери тус-тус харыылаар ажылдарын четче билбес болгулаан.

Аныяктарның коммунистиг кижизидилгези кошбак тургустунганынан хөй-ниитиниң мурнунга үлегер чок чоруун көргүзүп, арагалаар чорукка сундугуп турар ийи-чаңгыс кижилер комсомолчуларның аразында бар. Чижээ, клуб өргелекчизи А. Калбак эзирттир арагалап алгаш ында ажылдап турар кино ажылдакчылары-биле аразында шош-содаа үндүрүп, хөй-ниитиниң чурумун үреп турган. Чоокта чаа национал театрның артистери колхоз төвүнүң клубунга оюнчын көргүзүп турда, А. Калбак аңаа база эзирик келгеш, чурум чок чоруун хөйнүң мурнунга көргүскен. Бо чижектиг төлеп чок чоруктар чамдык өске-даа комсомолчуларның талазындан илереп турда-ла, комсомол организациязының секретары эш Байыр-Белек болгаш бюро кежигүннери оларга удур шиитпирлиг хемчег албайн турары канчап-даа таарышпас.

Комсомол организациязының ажылында ол чижектиг өске-даа четпестерни чайлатпышаан, аныяктарның ортузунга коммунистиг кижизидилгени күштелдирип турган, колхоз бүдүрүлгезиниң шиитпирлиг участоктарынга оларны киржилгезин улам-на калбартыры колхозта партия организациязының чугула сорулгазы болур.

Т. ТАМБАЖЫК.

Улус демократиязының чурттарында

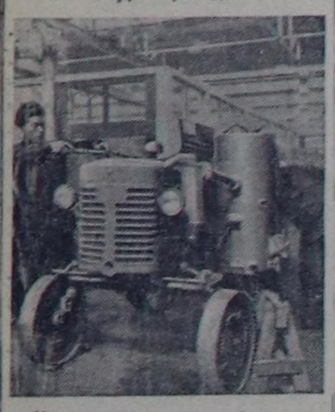

Кыдат Улус Республика. Лоянь хоорайда трактор заводу (Хэнань можуда) көдээ ажылагыйга 20 аът күштүг газогенератор-биле ажылдаар трактор бүдүрүп үндүрген. Бо чылды сөөлзүредир бир муң ындыг тракторларны бүдүрүп үндүрген турар.

Чуруита: чаа трактор эптелгези.

Фотозу **Ян Чен-хэнии.** Синьхуа агентилели.

Румын Улус Республика. Дунай унунда тудугга хереглээр хыыргыыштар белеткели.

Фотозу Румын «Аджар-пресс» агентилелдии.

Кыдатта чаа металлургия комбинады

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуа агентилелиниң медээлеп турарындан алырга, Тунхуа хоорайда (Цзилинь можуда) рутумак күштүг чаа металлургия комбинадының тудуушкуну эгелээн. Бо чылдың төнчүзүнге чедир ийи домналарны ажыглалга киирер. Ол комбинаттың тудуушкуну 1960 чылда доостур.

Ол комбинат чылда-ла 1200 муң тонна шойну, 600 муң тонна кан шуткулгаларын, 500 муң тонна прокатты, 1200 муң тонна коксту болгаш 400 муң тонна химиктиг удобрениени бүдүрүп үндүрер.

Комбинатты чурттуң бодунуң дериг-херекселлери-биле кылыр. Ону кыдат тускай эртемниглер төлевилеп тургускан.

ЧКП-ниң XI съездизиниң доозулганы

ПРАГА. (СЭТА). Чехословакияның Коммунистиг партиязының XI съездизи июньнуң 21-де бодунуң ажылын дооскан.

Сөөлгү түннел хуралга соңгулда комиссиязының даргазы Р. Барак үве чугаалаваш, партияның удуртукчу органнарының соңгулдаларының түннелдерин чарлаан. ЧКП ТК-ның составынга 97 кежигүннерни болгаш 50 кандидаттарны соңгаан.

ЧКП ТК-ның отчет илеткелиниң талазы-биле резолюциялар ажылдап кылырының комиссиязының даргазы Я. Доланскийге сөс бергеи. Ол партияның Төп Комитединиң болгаш Төп ревизия комиссиязының ажыл-чорудулгаларын долузу-биле түүлдүг деп санаарын база XI съездиниң резолюциязының төлевилелин социализм тургузары дээш демиселдиң талазы-биле директивалары кылдыр хүлээп алырын сүмелээн. Я. Доланский ол ышкаш партияның Уставынта чамдык өскерилгелерни киирерин база сүмелээн. Я. Доланскийниң киирген саналын съезд чаңгыс эп-сеткилдиг хүлээп алган.

Эш А. Новотный съездини хаарда ооң социализм тургузуушкунуң доозарынче угланган шиитпири чугаа чокка күүсеттинер дээрзинге идеген турарын илереткен. Ооң магадылалы болза, партия биле улустуң чаңгыс эп-сеткилдиг демнии, Чехословакияның социалистиг лагерьге болгаш делегейниң революстуг шимчээшкининге каттыжышкыны—Совет Эвилели-биле мөңге эвилел од болуп турар. А. Новотный акы-дуңма коммунистиг болгаш ажылчын партияларның съездиниң ажылынга киришкен төлээлеринге өөрүп четтиргенин илереткен.

Эш Новотныйның чугаазының үезинде диниттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыннары болгаш мындыг үннер дыңналып турган: «ЧКП делгерезин!», «СЭКП делгерезин!», «Совет Эвилели делгерезин!», «Совет-чехословак найырал делгерезин!», «Делегейниң революстуг шимчээшкини делгерезин!», «Тайбың делгерезин!».

Чехословакияның Коммунистиг партиязының XI съездизиниң Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга, СЭКП-ниң Төп Комитединге чедирген байырын съездиниң төлээлери улуг сорук кириишкинбиле хүлээп алганнар.

Ооң соонда съездини хагдынган деп чарлаан.

Съездиниң төлээлери «Интернационалды» сорук кириишкинниг ырлааннар. Чехословакияның Коммунистиг партиязының XI съездизи канчаар-даа аажок улуг политиктиг көдүрлүүшкүннүң байдалынга болуп эрткен болгаш Чехословакияның Коммунистиг партиязының хүрээлениниң быжыг чаңгыс эвин, ооң марксизм-ленинизмниң улуг өөредиинге, пролетаржы интернационализмниң херээнге кызыгаар чок бердингенин көргүскен.

Йеменге удур англи агрессия үргүлчүлевишаан

Эмир Эль-Бадрның медеглели

КАИР. (СЭТА). Йеменниң амгы үеде Каирде турар ыызгуур салгаан дужаалдыг кижизи болур Мохаммед эль-Бадр «Аш Шааб» солунга берген үүлүнге Йеменге удур англи агрессия үргүлчүлеп турар деп медеглээн. Йеменниң болгаш КАР-ның аразынга федеративтиг эвилелди тургузар дугайында дугуржулганы кылганының соонда англичаннарның агрессчи үүлгедиглери улам-на күштелген. Ол эвилел Йеменни быжыглаар болгаш йемен улуска удур хөделирин бодап турар империалистиг планнарның оруунга моондак кыллыр туржур дээрзи англи империалистерге кайгамчык билдингир».

«Империалистер болза КАР-ның болгаш Йеменниң аразында эвилелди үзүп баксырадырын одалдашпышаан, бүгү-ле болдунгу дег чепсектиг болгаш төлеп чок аргаларны ажыглап турар деп «Аль-Ахбар» солунга бижээн үүлүнге эль-Бадр чугаалаан. — Империалистер болза дыннакчыларны албаактырар соруулгалыг радио дамчыдылгаларын, чүдек-бужар сүлчээлерни, шериг талазы-биле ыйыышкынны, Йеменниң хамаарышпас-даа, оларга эжелеттирген-даа девискээринче халдаашкыннарны кылып, ынчангаш йемен улустуң ортузунга үй-балай чоруктарны нептередирин оралдажып турар.

Ынчалзажок бистиң удурланыышкынывыс болгаш федеративтиг эвилелге бүзүреливис, а ол ышкаш Йеменниң болгаш КАР-ның арабтарының эп-сеткил каттыштырылгазы империалистиг бүгү-ле карасагыштыг бодалдарны үзерде бистерге дузалаан болгаш моон соңгаар-даа дузалаар. Империализмнин үе-чадазының үе-шаа эрткен болгаш кажан-даа ээп келбес».

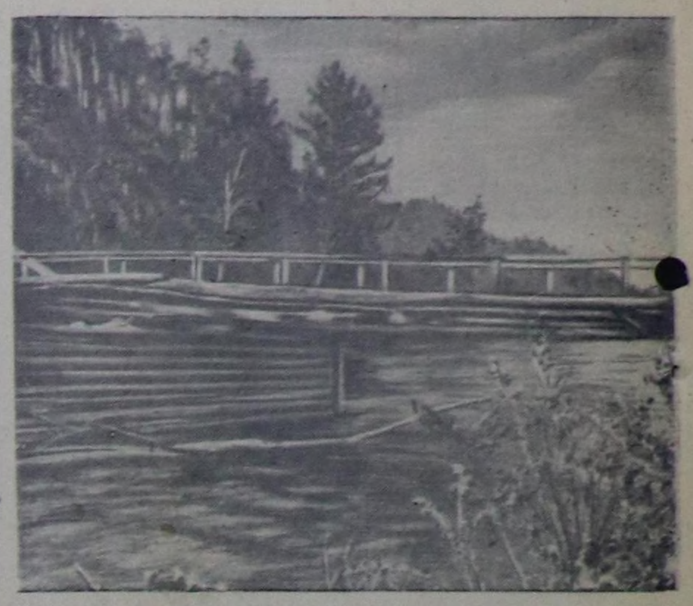

Бүрен-Хемни кежилдир көвүүг.

Фотоэтюд **В. Лутковтуу.**

Албанияның Күш-ажылчы партиязының ТК-зының пленуму

ТИРАНА. (СЭТА). Июньнуң 20-де Албанияның Күш-ажылчы партиязының Төп Комитединиң пленуму болуп эрткен деп парлалгада медээлээн. Пленум ТК-ның Бирги секретары эш Энвер Ходжаның илеткелин дыңнап, чугаалажып көрген. Ол Албанияның Улус Республиказының Улустуң хуралынга соңгулдаларның түннелдериниң дугайында; экономиктиг дузалажылганың чөвүлелиниң киржикчизи чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының төлээлекчилериниң чөвүлел хуралының түннелдериниң дугайында; Югославияның Коммунистер Эвилелиниң VII съездизинге база катап илерээн Титонуң бөлүүнүң антимарксисчи-антисоциалистиг үзел-бодалдарының дугайында болгаш ЮКЭ-ниң программазын болгаш амгы үениң ревизионизмин политика болгаш идея талазы-биле чылча шаварының эргежок чугулазының дугайында; Болгарияның Коммунистиг партиязының VII съездизинин ажылынга Албанияның Күш-ажылчы партиязының төлээлериниң киришкениниң дугайында илеткелди кылган.

Пленум эш Энвер Ходжаның илеткелин чангыс үн-биле чүүлдүгзүнүп, чогуур шиитпирни үндүрген.

ССРЭ-ниң улустуң танцызының күрүне ансамблиниң Вашингтонга оюн көргүзүглери

ВАШИНГТОН, 20. (СЭТА). И. Моисеев удуртган ССРЭ-ниң улустуң танцызының күрүне ансамбли Вашингтонда бодунуң оюн көргүзүглерин дооскан. Бүгү-ле үш үүл хевирлериниң оюн көргүзүглери аажок улуг чедиишкинниг болуп эрткилээн. Ансамбльдиң концерттери болгулап эрткен 3,5 муң олуттуг «Капитолий» кинотеатрның залы көрүкчүлер-биле үргүлчү-ле долгулап турган. Оюн көргүзүглерин эгелээриниң мурнунда кинотеатрның бажыңының чанынга концерт биледи садып алырын оралдашкан мөөң-мөөң кижилер чыглып-ла турганнар.

Совет артистериниң күүсеткен танцы бүрүзү диниттиг адыш часкаашкыннарын болгаш «браво» деп кыйгыларны үндүрүп турган.

Вашингтонның парлалгазы совет танцорларның уран мергежилинге өөрээн үнелелин берип, ансамбльдин концерттериниң болгаш ансамбльдин артистериниң америк найыслалга чоруп турганының дугайында хөй санныг фото-чуруктарны парлап үндүргүлеп турар. Найыслалдың парлалгазының үнелелериниң ниити байдалы: «Моисеевтиң танцорларын көрүп шыдаваан кижилерге анаа-ла хараадаңчыг болган» — дээн, «Дейли Ньюс» деп вашингтон солуннуң улуг эгелериниңден билдинген.

Бодунуң сактыышкыннарын түннеп көрбүшаан, «Стар» деп кежээки солуннуң шүүмчүлекчизи Гарри Макартурнуң бижээни болза: хоочун орус танцыларның чергелешкек хевирлерин көргүскен кайгамчык чараш, шылгадак кыстар ойнап үнгүлээринден эгелээш, өңгүр каас украин танцыларның хевирлериниң сөөлүнде «сонуургаңчыг» кыдыр күүсеткени америк улустуң танцызынга чедир оларның көргүскен бүгү оюн үүлдери көрүлдени хаара туткан турган» дээн.

ССРЭ-ниң улустуң танцызының күрүне ансамбли Нью-Йоркче чорупкан.

Францияның Күш-ажылдың бүгү-ниити конфедерациязының медеглели

ПАРИЖ. (СЭТА). Июнь 18-те Аяччо, По болгаш Марсель хоорайларга болгулаан фашистиг чыскаалдарның болгаш ол хоорайларның демократтыг болгаш профэвилел организацияларынга фашистиг халдаашкыннарның дугайында Күш-ажылдың бүгү-ниити конфедерациязының бюрозу июнь 20-де медеглел чарлап үндүрген. «Чурттуң ажылчы чоннары болгаш республиканчылары кандыг-даа фашист дээрбечилерге удур бодунуң хосталгазының камгалалын организастаар ужурлуглар. Республика камгалалының комитеттериниң ажылын күштелдирери болгаш олар ам-даа чок черлерге оларны тургускулаары эргежок чугула»—деп медеглелде чугаалаан. Профэвилелдериниң хосталгазын болгаш ажылчын организацияларны камгалаарының чаңгыс фронтузун бүгү француз ажылчы чоннар тургузарының эргежок чугула үези келген деп медеглелде онзалап демдеглээн.

«Күш дөгээринин туружу» азы америк даянгыыш даваннар.

А. Брусиловский чураан (Харьков хоорай).

XII спартакиада

Ол хүн, эртен кончуг каан аяс турган. Ак, кызыл майкаларлыг база бир аай хептер кеткилээн 300 ажыг школачы спортсменнер эртенгиниң 10 шакта Шагаан-Арыгның стадионунга чыскаалышканнар. Спартакиада эгелээш, ол үш хонук үргүлчүлээн.

Баштайгы хүнде чиик атлетика талазы-биле маргылдаалар болгулаан. Аныа 11 коллективтериниң 20 ажыг командалары чалаг чарыштың, хол бөмбүүнүң, копье октаарының маргылдааларын чоруткан.

Уругларның копье октаар командазынга Таңды райондан келген Зуева 21,45 метрни октааш бирги черни, Бии-Хемниң Дорофеева 19 метрни октааш ийиги черни ээлээннер. Ооолдардан Малютин (Таңды) 40,3 метрни октааш бирги, Сауткин (Кызыл) 39,91 метрни октааш ийиги черлерни алганнар. 100 метрниң чалаг чарыжында уругларда Тышева (Кызыл) 13,7 секундада маннааш бирги черни, Баркалова (Кызыл) 14,7 секундада маннааш ийиги черлерни ээлээннер. Ооолдардан Пузанов (Кызыл) 12,2 секундада келгеш бирги, Ушаков (Кызыл) 12,7 секундада келгеш ийиги, Данилов (Таңды) 12,8 секундада келгеш үшкү черлерни тус-тус ээлээннер.

Ход бөмбүүнүң 20 хире командалары 2—2 бөлүктер болуп алгаш, үш хонукта ойнааннар. Финалга кирген командалардан уругларыындан Кызылдың № 3 болгаш № 1 школаларының командалары тиилээннер. Ооолдарныындан бирги черни Чөөн-Хемчиктиң, ийиги черни Улут-Хемниң школачылары алгылаан.

Чиик атлетиканың янзы-бүрү маргылдааларга Кызылдың № 3 школазының командазы эки түннелдиг болуп, бирги черни база Таңды районнуң командазы ийиги черни, Бии-Хемнии үшкү черни ээлээннер. Черниң узунун, бедиин халыыр талазы-биле маргылдаага Улут-Хемниң Маадыр-оол тергиилээн.

Школачыларның XII область спартакиадазынга ниитизи-биле бирги черни Кызылдың № 3 школазының, ийиги черни Таңдының командалары алгылаан. Кызылдың № 2 школазының болгаш Барыын-Хемчиктиң командалары сөөлгү черлерни ээлээннер.

Школачыларның XII область спартакиадазы эрткен чылдар-биле деннээрге спорт көргүзүглериниң болгаш белеткелиниң талазы-биле кулу дециелдиг болган. Өөрүнүң, Сүт-Хөлүң, Эрзиниин, Бай-Тайганың, Тожунуң школаларының эргелекчилери болгаш директорлары, районолары область спартакиадазынга киржир командаларны белеткеп шыдаваанны-биле оларны чорударындан ойталааннар. Ол ышкаш спартакиадага чорудар командаларны чамдык районнар баш улур белеткеваан болгаш эки спортчуларны шилип алырын безин бодаваан. Чаа-Хөл, Тес-Хем, Чөөн-Хемчик районнардан келген командаларның киржикчилери копье, ядро, диск октаарының маргылдааларынга оларны канчаар тударын, канчаар октаарын безин билбес болганнар.

С. ТЕЛГЕР-ООЛ.

Областың национал спорт маргылдаазынга

ЧАДААНА. **(Телефон-биле).** Бо чылдың июнь 28—29 хүннеринде Кызыл хоорайга болур национал хүрештин болгаш аът чарыжының область маргылдаазынга киржир шилиндек аттар болгаш мөгелер районнардан кээп эгелей берген. Национал спорттуң ол маргылдаазынга Чөөн-Хемчик райондан челер болгаш маннаар 38 аттар киржир, ооң иштинде үрелел станциязындан 12, дуржулга станциязындан 5 аът бар.

Районнуң колхозтары бо чылын часкы хову ажылын агротехниктиг негелделер өзугаар дооскан, тараның үнүжү амгы үеде дыка чаагай. Ол ажылды түнневишаан, мад чайлагладыышкынына холбаштыр колхозтарга болгулаан байырлалдар көрүштүг эрткен. Аныа шүүлген мөгелерден область маргылдаазынга 6 кижи: хоочун мөге Комбу база Доруг-оол, «Октябрь 30 чылы» колхозтуң аныяк мөгези Семис-оол, «Коммунизмче орук» колхозтуң Бюрбю, Хорум-Даг ортумак школазының башкызы Биче-оол, АТК-ның чолаачызы Чылбак-оол олар киржирлер.

* * *

ХАНДАГАЙТЫ. **(Телефон-биле).** Национал спорттуң область маргылдаазынга Өвүр райондан шилиндек дөрт аттар киржир. Кызылга кээп хүрежир мөгелериниң аразында «Коммунизмче орук» колхозтуң колхозчузу Тыртыынай, «Торгалыг» колхозтуң аныяк мөгези Шагдыр-оол, бо чылын он класс дооскан Архимет болгаш оон-даа өскелер бар.

Редактор К. С. ШОЯГУ.

Областың балык байлаан камгалаар болгаш өстүрер

Бистин областа балык курлавырларын ажыглаарын, балык ажылын таарыштырып башкарарын, балык тывыштыг черлерни үзүп хуваарын, балыктаарының чөпшээрелин бээрин, а ол ышкаш балык курлавырларын дагын бүдүрер талазы-биле хемчегларни чорударын Балык камгалалының болгаш ажылының Чөөн-Сибирь эргелелинге, тодаргайлаарга ол эргелелдиң бистиң областа тургузар балык инспекциязынга ажылчы чоннар депутаттарының Тыва область Советиниң күүсекчи комитеди 1957 чылдың ноябрь 1-деги № 449 шиитпири-биле даскан болгаш областың девискээринге балык ажылының дүрүмүн бадылаан.

Ынчалза-даа бо үеге чедир областа балык инспекциязы херек кырында тургустунмаан болгаш ол ажылды күрүненин аныыр инспекциязы харыылап турар.

Балык тударының дүрүмүнүң күүселдезин хайгаараарын балык камгалалының органнары болгаш балык тудар тускай үзүп берген черлериг совхозтар, дузалаар ажыл-агыйлар болгаш колхозтар боттары боттандырып чорудар ужурлуг.

Дүрүмде айтып турары болза, садып базаарлавайн, чүгле бодунуң хуузунда хереглелинге ажыглаарыбиле балык тударын балык өстүрүп турар тускай черлерден болгаш өске-даа хоруглуг черлерден аңгыда, чүгле доктааткан хуусааларда областың бүгү черлеринге ажылчы чоннарга чөпшээрээн. Балык тудар организацияларга, колхозтарга болгаш өске-даа организацияларга быжыглаан черлерден бодунуң хуузунда хереглелинге балык тударын 20 миллиметрден биче эвес характарлыг, 20 метр чедир хемчээлдиг четки херекселлдиге чөпшээрээр. Балык четкилээр үеде бир хемеге чангыстан хөй четки ап чорбас.

Оон ынай, Тожу районда Азас хемден кандыг-даа балык тударын бүдүн чылдың дургузунда хоруг-даан. Бүрен, Элегес, Чадаана, Чыргакы, Хемчик, Өөк, Ожу, Таспы хемнерге болгаш оларның адырларына балыктаарын чүгле сыыртыыш болгаш спиннинг (октаар сыырткыыш)-биле чөпшээрээр, бел, мыйыт, кадыргы, шортан, ала-буга болгаш ак-балыктар үүргене төп турар үеде оларны тударын, тодаргайлаарга май 1-ден июль 10-га чедир хораан.

Балык тудар үеде частыр болгаш хоран бүдүмелдерни, серээлерни, болгаш база балык камгалалының органнарының чөпшээрели чокка балык тударынга хоругдаан чаа хевирниң чепсектерин болгаш аргаларын ажыглап болбас.

Четки-биле балыктаар үеде хемни, адырны, септи, хөлду кежир четки салырын, база оларның доора дуртун үштүң ийизинден ажыр кежир салырын болдурбас. Каяа-даа бара салыш балыктаарын шыңгыы хораан.

Балык болза бистиң хөлдеривистин болгаш хемнеривистиң байлаа болур. Ону камгалаар болгаш өстүрери кижи бүрүзүнүң база код хулээлгези болур. Ындыг турбуже бистиң областа балык тударының дүрүмнерин болгаш хуусааларын чөрчүп-үреп турарының фактылары дыка хөй болуп турар.

Бо үеге чедир күрүненин аныыр инспекциязының болгаш аңчыларның эки-тура ниитилелиниң ажылдакчылары 20 хире чурум үрээшкиннерин илереткен. Чурум үрекчилериниң аразында харыысалгалыг ажылдакчылар база бар болуп турар. Чижээ, бо чылдың май 30-де Чагытай хөлге балыкчылар сөөрткен автомашина чеде берген. Ында турар эки-тура ниитилелиниң ажылдакчылары ол машинаны көөр дээрге, ында олурган балыкчылар чөпшээревээн. А ол машинага олурган 9 балыкчыларның аразынга Кызыл хоорайның шагдаа салбырының начальнигиниң оралакчызы эш Цыганков болгаш автоинспекцияның ажылдакчызы турган Сажин суглар бар болганнар. Олар четкилиг болгаш хемелиг чораанар. А июнь 12-де ол-ла хөлге ДОСААФ обкомунуң машиназы 6 балыкчыларны сөөрттүп чедирген. Оларның аразында база-ла Сажин бар болган. Ук браконьерлерниң тутканы 130 килограмм балыкты болгаш четкизин хавырган. Ол балыктарның 100 килограмм хирези аажок бичии болган. Эштер Цыганков биле Сажин олар боттарының албан дужаалын ажыглап алгаш, мооң мурнунда чылларда хуусаа четпээн үеде үргүлчү балыктап келгеннер. 1957 чылда ол кижилерниң четкизин, хемезин, а ол ышкаш 8 шоодай балыын хавыргаш, Кызыл хоорайның прокуратура черинге оларның херээн көөру-биле киирген. Ынчалза-даа ук херек бо хүнге чедир көрдүнмейн арткан болгаш хавырган чүүлдерни аныыр инспектору турган эш Глазков тала-дугай тырттыш, дедир берипкен.

Ол ышкаш национал театрның бөлүк балыкчылары директорнуң оралакчызы эш Кудринге баштадыр Чагытай хөлге чоокта чаа чеде бергеш, балык шүүрээр дугайында ында турар ажылдакчы кижилер чөпшээревейн турда-ла, күш төгээрин оралдажып турганнар. Ылаңгыя ол улустуң аразында И. А. Казанцев деп кижи эзирик, спирт өккелгеш, ону ында турган кижилерниң ижерин сүмелеп, оларның четки-биле балыктаарын чөпшээрээрин көгүдүп турган.

Мындыг чижектиг чоруктар чүгле Кызыл хоорайда эвес, харын районнарда база дыка хөй болуп турар. Улуг-Хем районнуң «Эйлиг-Хем» колхозунуң даргазы, бухгалтери баштап алгаш, кезек колхозчулар-биле кады «ниитиниң чемненилгезинге хереглээр» деп чагдынып алгаш, балык тудары хоруглуг үеде четки-биле балыктап, туттунган улуг-улуг балыктарны боттары аразында хуваажып ап турганнар.

Шак мындыг байдалдар Сүт-Хөл, Чөөн-Хемчик, Каа-Хем, Бии-Хем, Тожу болгаш өске-даа районнарның девискээрлеринде дыка хөй болуп турар.

Балыктаарының дүрүмүн болгаш хуусааларын үреп турарлар-биле демисел бисте ам-даа дыка кошкак чоруп турары үстүнде көргүскен каш чижектерден тодаргай көстүр. Чамдык балыкчылар шак ындыг контроль чок чорукту ажыглап алгаш, садыг болгаш белеткел организациялары-биле кандыг-даа керээ чарбайн, эмгежок хөй балыкты боттарының хереглелинден ажыр тудуп, улуг өртектерге чижеп өзүбиле садыглап турарлар.

Оон аңгыда, областа балыктыг хемнерни болгаш сугларны чөп ажыглаар талазы-биле хемчеглер шуут чоруттунмайн турар деп санап болур. Ыяш белеткеп, салдадып турар организациялар хемнер болгаш септер уннарын аажок бокталдырып турар. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1954 чылдың август 10-да бадылааны бүгү Совет Эвилелинге бир дөмей күштүг ниити дүрүмде бо талазы-биле шыңгыы хораан турбуже, бистиң ыяш белеткеп турар черлеривис ыяш чөвүрээзин, чоңгуларын, хирээндини болгаш өске-даа артынчы үүлдерни сугже овааландыр төп турар. Ук организациялар ындыг боктарны ажыл доостуру-биле доп-дораан өртедип чок кылыр ужурлуглар.

Балык тударының дүрүмүн болгаш хуусааларын чөрчүп-үрээн кижилерни-даа, албан черлерин-даа дүрүм өзугаар шыңгыы харыысалгага киирер херек. Чижээлээрге, балык тударының дүрүмнерин болгаш хуусааларын үрээн тус-тус балыкчыларны 500 рубль чедир, а албан, организация черлерин 5 муң рубль чедир торгаары дүрүмде көрдүнген.

Бистиң хемнеривисте болгаш хөлдеривисте балык байлаа күрүненин, тодаргайлаарга бүгү улустуң өнчү-байлаа болур, ынчанташ ону эки, ажыл-агыйжы ажыглаар херек.

О. САМБЫЙ-ООЛ,
күрүнныыр инспекциязының ажылдакчызы.

ЧООКУ ХҮННЕРДЕ
ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНДАН

«ЧАА АТТРАКЦИОН» деп кинону көрүнер

РЕДАКЦИЯНЫН АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ; редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация килдизинин 3—88, харыысалгалыг секретарының, культура болгаш амыдырал килдизинин 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый килдистериниң 3—68, чагаа килдизинин база бухгалтерияның 3—65.

ТС—00756. Культура эргелелиниң типографиязы.